

Vallakas – kuntalaisen vaikuttamisopas

KIRJOITTAJAT
Jukka-Pekka Rantakokko
Tuuli Lehtinen
Ilona Lundström
Mikko Kenni

1. painos
ISBN 978-952-213-507-0 (pdf)
© Suomen Kuntaliitto
Helsinki 2009

Suomen Kuntaliitto
Toinen linja 14
PL 200
00101 Helsinki
Puh. (09) 7711
Faksi (09) 771 2291
www.kunnat.net

Sisältö

Tervetuloa osallistumaan ja vaikuttamaan! _____	5
Osallistujan perustaidot _____	6
Virallista kokoustamista ja epävirallisia tilaisuuksia _____	7
Epävirallisemmat tilaisuudet _____	7
Neuvottelun taito _____	7
Lobbaaminen _____	8
Lobbaamiseen valmistautuminen _____	8
Osallistumisen oikea ajoitus _____	9
Kunnan tiedotusvelvollisuus ja kuntalaisen tiedonsaantioikeus _____	10
Kuntalaisen monet roolit _____	10
Vaikuttaja _____	10
Asiakas _____	10
Asukas _____	10
Mökkiläinen _____	11
Kuntalaiset osallistujina tulevaisuudessa _____	12
Osallisuus laeissa _____	12
Osallisuuden ja vaikuttamisen perusta _____	12
Osallistuminen äänestämällä vaaleissa _____	13
Äänioikeus _____	13
Kunnallisvaalit _____	13
Kunnallinen kansanäänestys _____	14
Valtuuston vastuu kuntalaisten ja palvelujen käyttäjien edellytyksistä osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan _____	14
Hallintolain mukainen asianomaisen kuuleminen _____	15
Aloiteoikeus _____	15
Kunnan tiedottamisvelvollisuus ja vaikutusmahdollisuuksien varaaminen _____	16
Julkisuus _____	16
Neuvonta _____	17
Maankäyttö ja rakentaminen _____	17
Sosiaalihuollon asiakkaiden asema ja oikeudet _____	18
Sosiaaliasiamies _____	18
Nuorten oikeudet _____	18
Vaikuttamisen väylät _____	19
Foorumitoiminta _____	20
Kuntalaisryhmien yhteistyöelimet _____	20
Vanhusneuvostot _____	21
Vammaisneuvostot _____	21
Maahanmuuttajaneuvostot _____	22
Kielivähemmistöjen yhteistyöelimet _____	22
Mökkiläisten yhteistyöelimet _____	22
Lasten ja nuorten osallistumismahdollisuudet _____	23
Osaamista löytyy kun annetaan tilaa _____	23
Koulu vaikuttamisen opinahjona _____	23
Nuorten vaikuttaminen _____	24

Lasten ja nuorten asiat kunnan päätöksenteossa	26
Valtakunnallinen vaikuttaminen	27
Informaation tarjoaminen nuorille	29
Palveluiden suunnittelu yhteistyössä käyttäjien kanssa	30
Keinoja	30
Kunnanosa- ja aluehallinnon järjestäminen	31
Aluelautakunnat	31
Kylätoimikunnat	31
Kaupunginosayhdistykset	32
Mielipide julki	33
Joukkoviestimet	33
Lehdistötiedotteen ABC	34
Mielipidekirjoituksen ABC	34
Verkkojulkisuus	35
Omat verkkosivut	35
Verkostoituminen verkossa	35
Torijulkisuus	35
Lähetystö	35
Mielenosoitus	36
Näin järjestät mielenosoituksen	36
Adressit ja vetoomukset	36
Tapahtuman järjestäminen	37
Painettu materiaali	37
Mukaan järjestötoimintaan	38
Yhteistyö korostuu	38
Yhdistymisvapaus ja vaikuttaminen	39
Vaikuttamisen keinoja	39
Poliittiset järjestöt	39
Puolueiden rooli kunnissa	39
Puolueorganisaatiot	40
Sosiaali- ja terveysjärjestöt	40
Ympäristö- ja luonnonsuojelujärjestöt	41
Osallisuutta verkossa	42
Täydentää muttei korvaa	42
Verkkodemokratian taustatekijöitä	42
Verkkodemokratian tila Suomen kunnissa	43
Verkkodemokratian erilaisia muotoja	43
Käytännön neuvoja kunnassa vaikuttamiseen	45
Kuinka pääsen kunnalliseen luottamustoimeen?	45
Muodollinen pätevyys	46
Päätöksestä valittamisen keinoja	46
Oikaisuvaatimus	46
Kunnallisvalitus	46
Hallintovalitus	47
Hallintokantelu	48
Sanasto	50
Lähteet ja kirjoittajat	60

Tervetuloa osallistumaan ja vaikuttamaan!

Kunta on kansalaiselle luonnollinen paikka vaikuttaa, sillä kaikki käyttävät kunnan palveluja. Katuvalot, kirjasto, terveyskeskus, koulu, jalkapallokenttä, kansalaisopisto, vanhusten palvelutalo, koirapuisto ja monet muut ovat kunnan tarjoamia palveluja. Niiden järjestämiseen voivat kaikki kuntalaiset osaltaan vaikuttaa. Tunnetko sinä omat vaikuttamismahdollisuutesi?

Vaikuttaminen omassa kunnassa edellyttää ennen kaikkea viitseliäisyyttä ja omaa tahtoa. Keinot vaikuttamiseen löytyvät, kun ensin päätetään tavoite: mihin halutaan vaikuttaa ja miten.

Vallakas on kuntalaisille suunnattu osallistumisen käsikirja. Se opastaa kuinka voit vaikuttaa kotikuntasi asioihin ja kertoo kuinka voit osallistua oman asuinympäristösi ja käyttämiesi palveluiden kehittämiseen. Vallakas esittelee myös viranhaltijoille ja luottamushenkilöille tapoja ottaa kuntalaiset yhä paremmin mukaan kunnan päätöksentekoon.

Vallakas – kuntalaisen vaikuttamisopas

- rohkaisee osallistumaan ja keskustelemaan
- tarjoaa käytännön neuvoja ja ideoita osallistumiseen sekä osallistumisen järjestämiseen
- esittelee osallistumisen monia muotoja.

Osallistujan perustaidot

Toimiva vuorovaikutus on osallistumisen ydin. Osallistujan perustaidot ovat pitkälti vuorovaikutustaitoja ja vaikuttaminen ihmisten välistä kanssakäymistä iloineen ja suruineen.

Kunnassa tapahtuvan vuorovaikutuksen kivijalka on vastavuoroisuus. Kuntalaisten, viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kannattaa pyrkiä mahdollisimman avoimeen vuoropuheluun toistensa kanssa.

Osallistumisessa on erityisen tärkeää

- henkilökohtaisten suhteiden laatu ja laajuus
- pyrkimys ymmärtämiseen ja pois tuomitsemisesta
- toisten kunnioittaminen: omia mielipiteitä ja ajatuksia ei saa tyrkyttää
- erilaisuuden hyväksyminen
- tasapaino itsensä kanssa: ei saa vaatia mahdottomia, mutta aina on mahdollista tsempata vielä
- realististen tavoitteiden asettaminen toiminnalle ja
- säännöllisen unelmoinnin valjastaminen voimavaraksi.

Tästä osiosta saat tietoa osallistujan perustaidoista kunnallisessa vaikuttamisessa.

Virallista kokoustamista ja epävirallisia tilaisuuksia

Kokoustekniikan hallitseminen on eräs aktiivisen osallistujan perustaidoista. Tottumattomalle tekniikka saattaa vaikuttaa aluksi liian muodolliselta ja kankealta. Kokoustekniikka kuitenkin auttaa mielekkäällä tavalla toimimista.

Tilanteet kuitenkin vaihtelevat ja erilaisissa tilanteissa käytetään erilaisia tekniikoita. Luova soveltaminen on kaiken A ja O. Liian tiukalla kokoustekniikalla voi myös valitettavasti tappaa hedelmällisen keskustelun.

Virallisen kokouksen kokoustekniikkaa voit opiskella Kokoustekniikka Onlinessa, osoitteessa <http://kielikeskus.tkk.fi/viestinta/ktol/index.htm>, jossa on perustietopaketti kokouksista ja niissä toimimisesta. Sivuilta löydät myös selityksiä kokoustekniikkaan liittyvistä käsitteistä, kuten jäävi, ponsi, vastaehdotus jne. Tietopaketti kuuluu Helsingin Teknillisen Korkeakoulun verkkosivuihin.

Epävirallisemmat tilaisuudet

Osallistumista ja vaikuttamista tapahtuu myös virallisten kokousten ulkopuolella. Tällöin myös tilaisuuksien ja tilanteiden muodollisuus, valmistautuminen ja tilaisuuksien eteneminen vaihtelevat. Epävirallisemmissä tilanteissa saatetaan myös tarvita erilaisia ryhmätyötaitoja ja aktivoivia menetelmiä kuin virallisessa kokouksessa.

Voit järjestää asiasi edistämiseksi esimerkiksi seuraavanlaisia tilaisuuksia:

- keskustelutilaisuus
- yhteinen ideariihä kuntalaisten, viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kesken
- tapaaminen
- palaveri
- neuvottelu.

Neuvottelun taito

Neuvottelun tarkoitus on tutustua eri osapuolten näkemyksiin ja etsiä asiassa kaikkien hyväksymät ratkaisut. Neuvotteluun liittyy aina ristiriita ja sen tavoitteena on sekä yhteisymmärrys että omien intressien toteutuminen.

Hyvä neuvottelija

- on valmistautunut
- tietää tavoitteensa, jonka on kunnolla harkinnut oman ryhmänsä kanssa
- on joustava ja huomaavainen
- ei leimaa muiden ehdotuksia ylisanoilla tai karkeuksilla eikä vähättele toisten vakaumuksia tai tietolähteitä
- kuuntelee aktiivisesti muita ja tekee havaintoja heidän käyttäytymisestään
- keskittyy neuvottelutehtävään ja pulmien ratkaisemiseen eikä valtapeliin
- tekee selkeitä toimenpide-ehdotuksia ja antaa vaihtoehtoja pelkän vastustamisen sijaan
- tuo havainnollisesti esiin neuvotteluratkaisuun sisältyvät edut ja kielteiseen ratkaisuun liittyvät haitat eri osapuolten näkökulmasta
- joustaa pienissä asioissa pitääkseen neuvottelun käynnissä
- viestii koko toiminnallaan ja olemuksellaan pyrkimystään päästä neuvotteluissa kaikkia tyydyttävään myönteiseen ratkaisuun.

Paras neuvottelutulos saavutetaan, kun kaikki osapuolet saavat läpi tärkeimmät tavoitteensa eikä muodostu häviäjien ryhmää.

Neuvottelun alussa on hyvä

- sopia yhteiset pelisäännöt
- täsmentää käsiteltävät asiat ja niiden käsittelyjärjestys
- sopia aikataulusta ja valita muistion laatija
- pyrkiä poistamaan epäselvyydet ja väärinkäsitykset
- keskustella neuvottelun lähtökohdista, kuten aiemmin sovitusta asioista ja eri osapuolten valtuuksista.

Lisää tietoa neuvottelutaidosta löydät kielijelpin sivuilta osoitteesta <http://www.kielijelppi.fi/neuvottelutaito>.

Lobbaaminen

Lobbaaminen on yritys vakuuttaa toinen ihminen jostakin asiasta. Usein lobbauksen kohteen toivotaan muuttavan mielipiteensä tai tekevän tai jättävän jotakin tekemättä. Lobbaaminen on aktiivisen osallistujan tärkeimpiä työvälineitä.

Kunnassa lobbaamisen arkisin muoto on kuntalaisen luottamushenkilölle tai viranhaltijalle huolistaan ja ideoistaan kertominen ruokakaupassa. Äärimmäisen muodollisessa tapauksessa lobbaaminen tapahtuu etukäteen varattuna tapaamisaikana.

Oleelliset kysymykset lobbaamisessa

- Mitä haluan saavuttaa lobbaamisella?
- Osaanko tiivistää sanomani kolmeen lauseeseen?
- Keitä ovat ne henkilöt tai tahot, joihin lobbaamiseni tulisi vaikuttaa?
- Millaisella aikataululla asiani käsitellään? Milloin minun tulisi lobata ja kenelle?
- Keiden kanssa tekisin yhteistyötä?
- Onko viestini tarpeeksi iskevä mediaa varten?
- Onko minulla selkeä suunnitelma toiminnastani? Tiedänpö varmasti aikatauluni, resurssini ja yhteistyötahoni?

Lobbaamiseen valmistautuminen

Lobbaamiselle on yhtä monta tapaa kuin tekijää. Kaikissa tapauksissa on tärkeää, että olet miettinyt kantasi perinpohjaisesti ja osaat perustella sen hyvin.

Lobbaamiseen valmistautumisessa on hyvä huomioida kolme tekijää:

1. Faktat – älä puhu asioista yleisellä tasolla, sillä se on harvoin tehokasta. Pidä faktat käsillä tai parhaassa tapauksessa mielessäsi. Jos et muista tai tiedä jotakin, lupaa palata asiaan myöhemmin. Älä keksi omiasi.
2. Argumentit – pue faktat ilmaisuvoimaisiksi ja puhutteleviksi viesteiksi. Perustele loogisesti ja vastustamattomasti. Parhaimmillaan huomioit perusteluissa jo lähtökohtaisesti vastapuolen argumentit, joihin olet miettinyt perustellut vastineet.
3. Materiaali – kerää ja/tai valmista informatiivinen ja puhutteleva materiaali viestisi tueksi. Materiaali on hyvä jättää neuvottelukumppanillesi myöhempää, tarkempaa tutustumista tai pelkästään muistamista varten.

Lisää tietoa lobbaamisesta ja vaikuttamisesta löydät osoitteesta <http://www.vaikuttamistaidot.fi>.

Osallistumisen oikea ajoitus

Vaikuttaminen on tehokkainta valmisteluvaiheessa. Oikea ajoitus onkin osallistumisessa ensiarvoisen tärkeää. Käytännössä mahdollisimman aikainen osallisuus takaa parhaimman vaikuttavuuden.

Alla olevassa kaaviossa on kuvattu yleispiirteisesti kunnan päätöksentekovaiheet ja taho, johon kannattaa kussakin vaiheessa olla yhteydessä.

Vaihe	Vaikutettava taho	Osallisuuden laji
viranhaltijavalmistelu	viranhaltija	tieto- ja suunnitteluosallisuus
lausunto, esitys, aloite	johtokunta ja/tai lautakunta	tieto- ja suunnitteluosallisuus
asian valmistelu valtuustolle	kunnanhallitus	tieto- ja suunnitteluosallisuus
lopullinen ratkaisu	valtuusto	päätösosallisuus
laillisuusvalvonta ja täytäntöönpanopäätös	kunnanhallitus	toimintaosallisuus

Kuviossa osallisuuden laji tarkoittaa päätöksentekovaiheisiin liittyviä erilaisia kuntalaisten suoran osallistumisen ilmenemismuotoja:

1. Tieto-osallisuus: mm. kunnan tiedottaminen, kuntalaisten kuuleminen, kyselyihin vastaaminen ja palvelusitoumukset
2. Suunnitteluosallisuus: valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta kuntaorganisaation ja kuntalaisten välillä, esim. yhteissuunnittelu ja kaupunkifoorumit
3. Päätösosallisuus: osallisuutta esim. palvelujen tuottamista tai omaa asuinalueita koskeviin päätöksiin, esim. kunnanosan asukkaiden suoraan valitsema aluelautakunta, jolle valtuusto on delegoinut päätöksentekoa
4. Toimintaosallisuus: kuntalaisten omaa toimintaa elinympäristössään tai palvelu- ja toimintayksiköissä, esim. talkoovoimin toteutettavaa kunnostusta ja ylläpitoa tai palvelujen tuottamista

Tarkemman kuvan oman kunnan päätöksenteosta saa kunnan johtosäännöistä. Ainoa kuntalain mukaan pakollinen johtosääntö on hallintosääntö, jossa annetaan tarpeelliset määräykset kunnan hallinto- ja päätöksentekomenettelystä.

Kunnan tiedotusvelvollisuus ja kuntalaisen tiedonsaantioikeus

Kunnalla on lain tuoma velvoite tiedottaa asukkailleen kunnassa vireillä olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä ratkaisuksista ja niiden vaikutuksista. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta myös takaa, että kuntalaisella on oikeus tiedonsaantiin kunnassaan tapahtuvasta valmistelusta ja päätöksenteosta.

Lisää tietoa kuntien toiminnan julkisuudesta osoitteessa:

http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;349;22080

Kunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista löydät tietoa osoitteesta:

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;348;29450;30225;42333;42339

Kuntalaisen monet roolit

Kuntalaisella on monta roolia. Hän voi olla kunnassaan esimerkiksi vaikuttaja, asiakas tai mökkiläinen. Eri roolien myötä tulevat myös erilaiset tavat vaikuttaa.

Vaikuttaja

Tärkein kuntalaisen vaikuttamismuoto on yhä äänestämisen, vaikkakin vaikuttamisen keinovalikoima on laajentunut viime vuosikymmenten aikana. Vaaleissa äänestävät henkilöt vaikuttavat äänestämättä jättäviä useammin yhteiskunnassa myös muilla tavoin. Äänestämisestä ja muista vaikuttamisen keinoista löydät tietoa Osallisuus laeissa- ja Vaikuttamisen Väylät-osioista.

Asiakas

Palvelujen käyttäjien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet on turvattu kuntalaisissa. Palveluiden tuotannon siirtyessä suurempiin yksiköihin ja mahdollisesti kuntarajojen yli voi kunnanvaltuutettujen mahdollisuus vaikuttaa vähentyä. Tällöin asiakkaiden suora vaikuttaminen voi tuoda kuntalaisten äänen takaisin palvelutuotantoon.

Keinoja kehittää käyttäjädemokratiaa:

- palvelujen käyttäjiä edustavien henkilöiden valitseminen kunnan toimielimiin
- kuulemistilaisuuksien järjestäminen
- vireillä olevista asioista tiedottaminen
- palautejärjestelmien kehittäminen
- käyttäjien mukaan ottaminen palvelujen suunnitteluun ja arviointiin
- palvelusetelien käyttöönotto, jolloin asiakas voi äänestää jaloillaan.

Asukas

Kuntalainen voi vaikuttaa asuinympäristöönsä mm. asukasyhdistysten tai omakotiyhdistysten kautta:

- asukasyhdistys: jonkin alueen, esim. kaupunginosan, asumisympäristön kehittämisen ja asukkaiden yhteistyön edistämisen puolesta toimiva yhdistys
- omakotiyhdistykset: pientaloasukkaiden ja vapaa-ajan asunnon omistajien edunvalvontajärjestöjä, joiden toiminnan tarkoituksena on mm. alentaa pientaloasumisen kustannuksia ja lisätä asumisviihtyvyyttä.

Mökkiläinen

Mökkiläisten vaikuttamismahdollisuudet vaihtelevat paljon kuntien välillä. Mökkiläistoimikuntamallia, mökkiläisfoorumimallia ja kaksoiskuntalaisuutta on ehdotettu ratkaisuiksi osallistumiseen.

Perusfaktoja:

- kesäasuntoja yhteensä noin 500 000
- 9 000 mökillä asutaan pysyvästi
- mökkiläistoimikunta 50 kunnassa
- mökkiläisfoorumitoimintaa noin sadassa kunnassa
- kaksoiskuntalaisuus: järjestelmä, jossa osa kansalaisista voisi olla sekä mökkikuntansa että vakituisen asuinkuntansa asukas
- mökkiläisellä ei ole äänioikeutta eikä vaalikelpoisuutta mökkikunnassa, jollei mökkiläinen ole myös mökkikuntansa asukas
- mökkiläisellä on valitusoikeus kunnan asioihin, muttei aloiteoikeutta
- mökkiläiset maksavat kiinteistö- ja jäteveroa
- kunta tuottaa perusinfrastruktuurin (mm. tiestö, palo- ja pelastustoimi) myös mökkiläisille.

Lisää tietoa Uukuniemen, Velkuan ja Liperin vapaa-ajan- sekä mökkiläistoimikunnista löydät osoitteista:

- Vasukkaat – Uukuniemen vapaa-ajan asukkaat r.y:
<http://www.vasukkaat.fi>
- Velkuan mökkiläistoimikunta:
<http://www.velkua.fi/hallinto-perustiedot/mokkilaistoimikunta/>
- Liperin mökkiläistoimikunta:
<http://www.liperi.fi/fi/?ID=1338>

Kuntalaiset osallistujina tulevaisuudessa

Kunta-alan tulevaisuusbarometrin vastaajien arvioiden perusteella voidaan muodostaa kuntalaisten osallistumishalukkuutta koskevia seuraavanlaisia toisiinsa liittyviä ja ristiriitaisiakin kehityssuuntia.

Näiden ryhmien vaikuttamiskanavat eroavat merkittävästi toisistaan:

- aktiiviset: vaikuttavat luottamushenkilöjärjestelmän kautta
- oman tontin pihalta maailmaa katsovat: aktivoituvat vasta jonkin uhatessa heidän lähiympäristöään tai elämänlaatuansa
- yhdenasianliikkeet ja aktivistiverkostot: vaikuttaminen yhä enemmän muun kuin poliittisen päätöksentekojärjestelmän kautta
- passiiviset tai syrjäytyneet: eivät osallistu

Kuntaliiton tulevaisuustutkimuksesta lisää tietoa löydät osoitteesta http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;348

Osallisuus laeissa

Kuntalaisen osallistumisoikeus ja vaikuttamisen mahdollisuudet on turvattu useissa laeissa. Kuntalaisilla on oikeus käyttää lakeihin kirjattuja mahdollisuuksia, mutta vain harvoin koko lakien kirjoja käytetään.

Seuraavassa on esitelty teemoittain osallisuutta mahdollistavat ja määrittelevät lait. Niiden säädökset liikkuvat lainsäädännön luonteesta riippuen erittäin yleisen ja hyvin yksityiskohtaisen välillä.

Teeman loppuksi on kerätty siihen liittyviä tärkeimpiä lainkohtia ja lakeja luetteloksi.

Osallisuuden ja vaikuttamisen perusta

Perussäännökset yksilön oikeudesta osallistua yhteiskunnan toimintoihin löytyvät Suomen perustuslaista. Perustuslain 2 §:n mukaan valtiolta kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Sen ohella kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.

Olenainen osa kansanvaltaista valtiojärjestystä on myös kansalaisyhteiskunnan vapaan toiminnan turvaaminen, samoin kuin ihmisten mahdollisimman laajat osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet yhteiskuntaelämän eri aloilla. Olenainen merkitys kansanvallan toteuttamisessa on erityisesti kunnallisella itsehallinnolla. Perustuslain 120 §:n 1 momentin mukaan kuntien hallinnon tulee perustua niiden asukkaiden itsehallintoon.

Perustuslain 14 §:n 3 momentissa säädetään julkiselle vallalle tehtäväksi edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Säännös ilmaisee siten sen periaatteen, etteivät yksilön mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen voi kansanvaltaisessa yhteiskunnassa rajoittua pelkästään mahdollisuuteen äänestää vaaleissa

- Perustuslaki 2 § kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate
- Perustuslaki 14 § vaali- ja osallistumisoikeudet
- Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen hallitusmuodoksi

Osallistuminen äänestämällä vaaleissa

Äänioikeus

Kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä oikeus äänestää on Suomen sekä muun Euroopan unionin jäsenvaltion, Islannin ja Norjan kansalaisella, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta. Äänioikeus kunnallisvaaleissa on myös muulla ulkomalaisella, jos hänellä tuolloin on ollut kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan.

Äänestysoikeus kunnan osa-aluetta koskevassa kansanäänestyksessä on vain henkilöllä, jonka asuinpaikka on asianomaisella kunnan osa-alueella.

Kunnallisvaalit

Kunnallisvaalit toimitetaan joka neljäs vuosi lokakuun neljäntenä sunnuntaina kaikissa Suomen kunnissa. Vaaleissa valitaan kunnan koosta riippuen eräitä poikkeustapauksia lukuun ottamatta 17–85 valtuutettua päättämään kunnan asioista. Kunnallisvaaleista säädetään vaalilaissa ja kuntalaissa.

- Kuntalaki 9 § kunnallisvaalit
- Kuntalaki 10 § valtuutettujen lukumäärä
- Kuntalaki 11 § varavaltuutetut
- Kuntalaki 26 § äänioikeus ja äänestysoikeus

Kunnallinen kansanäänestys

Kuntalain 30 §:n mukaan valtuusto voi päättää, että kunnalle kuuluvasta asiasta toimitetaan kansanäänestys. Kansanäänestys on neuvoa-antava eikä sillä ole sitovaa vaikutusta. Kansanäänestyksiä on kunnissa järjestetty muun muassa kuntaliitoksista.

Myös kuntalaiset voivat tehdä aloitteen kunnallisesta kansanäänestyksestä. Kuntalain 31 §:n mukaan kansanäänestysaloitteen taakse vaaditaan vähintään viisi prosenttia äänioikeutetuista kunnan asukkaista. Valtuuston on viipymättä päätettävä, toimitetaanko aloitteessa tarkoitettu kansanäänestys.

Kansanäänestys voidaan toimittaa koko kuntaa tai jotakin kunnan osa-aluetta koskevana. Kansanäänestyksen järjestelyt vastaavat kunnallisvaaleja.

Kunnallisen kansanäänestyksen sijasta kunta voi järjestää myös mielipidetiedusteluja, jotka ovat järjestelyiltään kevyempiä.

- Kuntalaki 30 § kunnallinen kansanäänestys
- Kuntalaki 31 § kansanäänestysaloite

Tietoja vaaleista löydät osoitteesta

http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;192;5636

Valtuuston vastuu kuntalaisten ja palvelujen käyttäjien edellytyksistä osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan

Kuntalain 27 §:ssä, jossa säädetään valtuustolle vastuuta kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien edellytyksiin osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan, on koottu myös asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamiskeinoista esimerkkiluettelo. Säännöksen mukaan osallistumisesta ja vaikuttamisesta voidaan edistää erityisesti:

1. valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin
2. järjestämällä kunnan osa-aluetta koskevaa hallintoa
3. tiedottamalla kunnan asioista ja järjestämällä kuulemistilaisuuksia
4. selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa
5. järjestämällä yhteistyötä kunnan tehtävien hoitamisessa
6. avustamalla asukkaiden oma-aloitteista asioiden hoitoa, valmistelua ja suunnittelua
7. järjestämällä kunnallisia kansanäänestyksiä

Kuntalain mukaan valtuuston on siis pidettävä huolta osallistumisen ja vaikuttamisen edellytyksistä ja toiminnallaan edistettävä suoran demokratian edellytyksiä.

- Kuntalaki 27 § osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Lisää tietoja koskien kuntalaiskeskustelua, äänestyksiä ja mielipidemittauksia löydät osoitteesta http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;192;124767;124770;124721

Hallintolain mukainen asianomaisen kuuleminen

Hallintolaissa säädetään asianomaisen kuulemisesta. Hallintolain 11 §:n mukaan hallintoasiassa asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Hallintolain 34 § velvoittaa viranomaisen varaamaan asianosaiselle tilaisuuden ennen asian ratkaisemista lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Asian saa kuitenkin ratkaista asianosaista kuulematta, jos

1. vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään heti perusteettomana;
2. asia koskee palvelussuhteeseen tai vapaaehtoiseen koulutukseen ottamista;
3. asia koskee hakijan ominaisuuksien arviointiin perustuvan edun myöntämistä;
4. kuuleminen saattaa vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen tai kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle, yleiselle turvallisuudelle taikka ympäristölle; tai
5. hyväksytään vaatimus, joka ei koske toista asianosaista tai kuuleminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Kuntalain 27 §:n kohdassa 3 mainitut kuulemistilaisuudet eivät ole hallintolain tarkoittamaa asianomaisen kuulemistä. Kuulemistilaisuudet voivat olla laajalle joukolle järjestettyjä yhteistilaisuuksia. Tällaiset kuulemistilaisuudet järjestetään kuntalaisten mielipiteiden kartoittamiseksi ja välittömän palautteen saamiseksi. Aiheina voivat olla mm. kouluverkko selvitykset, kaavoitusratkaisut tai kuntaliitokset. Kyseessä on siis vapaamuotoinen kuuleminen kuntalaisten mielipiteen selvittämiseksi päätöksenteon pohjaksi.

- Hallintolaki 11 § asianosainen
- Hallintolaki 34 § asianomaisen kuuleminen
- Hallintolaki 35 § päämiehen ja edunvalvojan tai huoltajan kuuleminen
- Hallintolaki 36 § kuulemisesta ilmoittaminen
- Kuntalaki 27 § osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Aloiteoikeus

Kunnan asukas voi tehdä kunnalle aloitteita sen toimintaa koskeissa asioissa. Aloitteen käsittelylle ei ole aikarajaa, mutta hyvä hallintotapa edellyttää, että asiat käsitellään ilman aiheetonta viivytystä. KL 28 §:n mukaan ”jos valtuuston toimivaltaan kuuluvassa asiassa aloitteen tekijöinä on vähintään kaksi prosenttia äänioikeutetuista kunnan asukkaista, asia on otettava valtuustossa käsiteltäväksi viimeistään kuuden kuukauden kuluessa asian vireilletulosta”.

Aloitteen tekijälle on viivytyksettä ilmoitettava, mihin toimenpiteisiin aloitteen johdosta on ryhdytty tai ollaan ryhtymässä. Ilmoituksen tekeminen ei edellytä, että asia olisi loppuun käsitelty. Aloitteen tekemisestä voidaan määrätä tarkemmin kuntakohtaisessa hallintosäännössä

- Kuntalaki 28 § aloiteoikeus

Kunnan tiedottamisvelvollisuus ja vaikutusmahdollisuuksien varaaminen

Kuntalain 29 §:n mukaan ”kunnan on tiedotettava asukkailleen kunnassa vireillä olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä ratkaisuksista ja niiden vaikutuksista. Kunnan on laadittava tarvittaessa katsauksia kunnan palveluja, taloutta, ympäristönsuojelua ja maankäyttöä koskevista asioista. Asukkaille on myös tiedotettava, millä tavoin asioista voi esittää kysymyksiä ja mielipiteitä valmistelijoille ja päättäjille.”

Tiedottamisvelvollisuus on voimassa myös kunnan tehtäviä delegoitaessa eteenpäin: ”Milloin kunnan tehtävä on annettu yhteisön tai säätiön hoidettavaksi, kunnan on sopivoin tavoin tiedotettava asukkailleen yhteisön tai säätiön toiminnasta.”

Jos asian ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus muiden kuin asianosaisten elinympäristöön, työntekoon tai muihin oloihin, viranomaisen tulee hallintolain 41 §:n mukaan varata näille henkilöille mahdollisuus saada tietoja asian käsittelyn lähtökohdista ja tavoitteista sekä lausua mielipiteensä asiasta.

Asian vireilläolosta ja vaikuttamismahdollisuuksien käyttämisestä on ilmoitettava asian merkityksen ja laajuuden kannalta sopivalla tavalla. Asian vireilläolosta ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa, jos se vaarantaa ratkaisun tarkoituksen toteutumisen tai aiheuttaa muuta merkittävää haittaa taikka jos se on ilmeisen tarpeetonta.

Kunnan on julkisuuslain mukaan edistettävä toimintansa avoimuutta ja tässä tarkoituksessa tarvittaessa laadittava oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja sekä tietoaaineistoja palveluistaan. Kunnan on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä kuntalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa.

- Kuntalaki 29 § tiedottaminen
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta
- Hallintolaki 41 § vaikuttamismahdollisuuksien varaaminen

Julkisuus

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta takaa, että kuntalaisella on oikeus tiedonsaantiin kunnassaan tapahtuvasta valmistelusta ja päätöksenteosta. Viranomaisten velvollisuus on edistää tiedonsaantia ja hyvää tiedonhallintatapaa. Viranomaisen on, jollei salassapitosäännöksistä muuta säädetä, pidettävä saatavilla asiakirjoja, joista selviävät tiedot valmisteilla olevista suunnitelmista, selvityksistä ja ratkaisuksista.

Valtuuston, hallituksen ja lautakuntien pöytäkirjan nähtävänä pitäminen on pakollista kuntalain 63 §:n perusteella. Päätöksistä on syytä tiedottaa muutenkin: päätöksiä voidaan pistää esimerkiksi internetiin, kunhan muistetaan huomioida salassa pidettävät tiedot.

Nähtävänä pitäminen turvaa päätöksenteon avoimuutta ja helpottaa päätöksistä tiedottamista. Kuntalain 95 §:n mukaan kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaiselle kuitenkin lähetetään päätöstä koskeva pöytäkirjanote oikaisuvaatimusohjeineen tai valitusosoituksineen erikseen tiedoksi kirjeellä. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä.

Kunnan jäsenen oikaisuvaatimus- ja valitusaika lasketaan siitä, kun päätös on asetettu yleisesti nähtäväksi.

Kunnan on julkisuuslain mukaan edistettävä toimintansa avoimuutta ja tässä tarkoituksessa tarvittaessa laadittava oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja sekä tietoaaineistoja

palveluistaan. Kunnan on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä kuntalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa. Kunnan on huolehdittava siitä, että kuntalaisten tiedonsaannin kannalta keskeiset asiakirjat tai niitä koskevat luettelot ovat tarpeen mukaan saatavissa.

- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta
- Kuntalaki 63 § Pöytäkirjan pitäminen nähtävänä
- Kuntalaki 95 § Päätöksen tiedoksianto

Neuvonta

Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta. Jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, sen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen.

Neuvontavelvollisuus on myös hyvää hallintoa.

- Hallintolaki 8 § neuvonta

Maankäyttö ja rakentaminen

Maankäyttö- ja rakennuslain yhtenä tavoitteena on turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantunteumuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa.

Kaavoitusmenettely tulee järjestää niin, että kuntalaisilla on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavoituksen vaikutuksia ja lausua kirjallisesti tai suullisesti mielipiteensä asiasta. Kaavaa laadittaessa tulee riittävän aikaisessa vaiheessa laatia kaavan tarkoitukseen ja merkitykseen nähden tarpeellinen suunnitelma osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelyistä sekä kaavan vaikutusten arvioinnista.

- Maankäyttö- ja rakennuslaki

Sosiaalihuollon asiakkaiden asema ja oikeudet

Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tämä taataan laissa myös, jos asiakas on alaikäinen tai kyse on jostain erityistilanteista.

Sosiaaliasiamies

Sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuksien edistämisestä huolehtii sosiaaliasiamies. Kunnilla on vastuu järjestää sosiaaliasiamiehen palvelut. Sosiaaliasiamies voi hoitaa tehtäviään joko yhden tai useamman kunnan alueella. Sosiaaliasiamies toimii sekä julkisen että yksityisen sosiaalihuollon piirissä.

Sosiaaliasiamies toimii asiakkaan oikeuksien edistämiseksi muun muassa

- tiedottamalla asiakkaan oikeuksista,
- neuvomalla asiakasta asiakaslain soveltamiseen liittyvissä asioissa sekä
- avustamalla häntä muistutuksen tekemisessä kohtelustaan sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai johtavalle viranhaltijalle.

Sosiaaliasiamies seuraa siis asiakkaan oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä vuosittain selvityksen kunnanhallitukselle.

Suomessa sosiaalihuollolla tarkoitetaan lainsäädännössä kunnille säädettyjen toimintojen kokonaisuutta, johon kuuluvat koko väestön yleiset sosiaalipalvelut, eräiden väestöryhmien erityispalvelut sekä sosiaalihuollon toimeentuloturva.

- Laki sosiaalihuollon asiakkaiden asemasta ja oikeuksista

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista lisätietoja löydät Sosiaali- ja terveysministeriön sivuilta osoitteesta: <http://pre200331103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/paosi-sallys114.htm>.

Nuorten oikeudet

Nuorisolain 8 § velvoittaa kunnat järjestämään nuorille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn ja kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa.

- Nuorisolaki 8 § nuorten osallistuminen ja kuuleminen

Vaikuttamisen väylät

Kuntalaisten näkökulman välittyminen asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon on elinvoimaisten ja toimintakykyisten kuntien kivijalka sekä edellytys paikallisiin tarpeisiin vastaavien palvelujen järjestämiselle ja kehittämiselle. Kuntalaisella on useita keinoja kertoa mielipiteensä.

Kuntalaki korostaa suoran demokratian merkitystä edustuksellisen demokratian tukena. Kuntalaisille tulee tarjota erilaisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Kuntalaisten vaikuttamismahdollisuuksien puolesta kuntalaissa puhuu kuntalain 27 §: Valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti:

1. Valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin.
2. Järjestämällä kunnan osa-aluetta koskevaa hallintoa.
3. Tiedottamalla kunnan asioista ja järjestämällä kuulemistilaisuuksia.
4. Selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa.
5. Järjestämällä yhteistyötä kunnan tehtävien hoitamisessa.
6. Avustamalla asukkaiden oma-aloitteista asioiden hoitoa, valmistelua ja suunnittelua.
7. Järjestämällä kunnallisia kansanäänestyksiä.

Näiden lisäksi kuntalaisten mielipide välittyy kunnan päätöksentekoon verkko-osallistumisen ja mediavaikuttamisen kautta.

Foorumitoiminta

Foorumin idea on yksinkertainen: hallinto tuo tärkeät asiat julkiseen pohdintaan ja kaikille tarjotaan mahdollisuus esittää mielipiteensä. Keskustelua käydään ajankohtaisista, paikallisesti tärkeistä asioista.

Aloitteentekijänä ja vetovastuussa voi toimia ruohonjuuritaso tai hallinto. Tavoitteena on tarjota puolueeton tila asukkaiden, kansalaisjärjestöjen ja -ryhmien, hallinnon ja elinkeinoelämän väliselle vuorovaikutukselle.

Omaehtoisena kansalaistoimintana foorumi eroaa luonteeltaan yhden asian ympärille viriävästä aktiivisuudesta. Tavoitteena on kansalaiskeskustelun ja -osallistumisen edistäminen yleisesti, ei pelkästään ratkaisun hakeminen tiettyyn asiakysymykseen.

Foorumi on luonteeltaan neuvoja ja suosituksia antava, ei varsinaisia päätöksiä tekevä elin. Foorumeista mökkiläisfoorumit ovat tarkoitettu mökkiläisten osallistumista varten.

Kuntalaisryhmien yhteistyöelimet

Eri kuntalaisryhmillä on kunnissa yhteistyöelimitä, joiden tehtävänä on parantaa näiden ryhmien äänen kuuluvuutta kunnallisessa päätöksenteossa. Esimerkkejä tästä ovat vanhus- ja vammaisneuvostot. Nämä ryhmät täydentävät osaltaan kunnallisten lautakuntien vähentynyttä määrää, vaikkei niillä yleensä olekaan itsenäistä päätösvaltaa. Ydinkysymys on, miten yhteistyöelinten toiminta nivoutuu kunnan muuhun toimintaan ja miten niiden ääntä kuullaan asioita valmisteltaessa ja päätöksiä tehtäessä.

Yhteistyöelinten yhteisiä piirteitä

- asettaja usein kunnanhallitus aloitteen seurauksena
- ei itsenäistä päätösvaltaa, asiantuntijaelimiä
- tekevät aloitteita ja esityksiä ryhmänsä aseman parantamiseksi
- monesti kunta tukee elimiä nimittämällä viranhaltijan yhteistyöelimen sihteeriksi.

Erityispiirteitä

- Vanhusneuvostot
- Vammaisneuvostot
- Maahanmuuttajaneuvostot
- Kielivähemmistöjen yhteistyöelimet
- Mökkiläisten yhteistyöelimet

Vanhusneuvostot

Vanhusneuvosto on ikäihmisten, kunnan viranomaisten, vanhus- ja eläkeläisjärjestöjen sekä muiden ikäihmisten parissa toimivien tahojen pysyväisluontoinen yhteistyöelin. Vanhusneuvoston asettaminen on suomalaisille kunnille vapaaehtoista.

Vanhusneuvostot ovat neuvoa-antavia yhteistyöelimitä. Niillä ei ole itsenäistä päätösvaltaa. Yleisimmin vanhusneuvoston asettaa kunnanhallitus valtuustoaloitteen seurauksena. Tyypillisimmin jäseniksi valitaan pääosin eläkejärjestöjen edustajia. Puheenjohtajana toimii usein eläkeläisjärjestön edustaja ja sihteerinä kunnan työntekijä.

Joissakin kunnissa vanhusneuvostosta on viranomaispäätöksellä tehty myös kunnan virallinen toimielin tai toimikunta. Tällöinkin toimikunnalta puuttuu itsenäinen päätösvalta. Toimikuntaan sovelletaan kuntalain säännöksiä, ja kokouksista maksetaan

kuntalain 42 §:n ja mahdollisesti luottamushenkilöiden palkkiosäännön perusteella esimerkiksi kokouspalkkioita ja matkakorvauksia sekä ansiomenetyksiä sekä mahdollisia muita kustannuksia.

Kuntien on esitettävä vanhusneuvostolle vanhuksia koskevat asiat ja pyydettyä niitä neuvoston mielipide. Lausuntojen lisäksi neuvostoissa on tehty lukuisia aloitteita ja esityksiä. Useissa kunnissa neuvostot ovat osallistuneet vanhuspoliittisen strategian valmisteluun. Tärkeä tehtävä on myös eri ohjelmissa ja strategioissa asetettujen tavoitteiden toteutumisen seuranta.

Neuvostoissa on lisäksi laadittu ikäihmisten palveluoppaita tai tapahtumakalentereita ja käynnistetty mediakeskustelua. Erilaisten juhlien, retkien, luentotilaisuuksien ja muiden tapahtumien järjestäminen on myös osa vanhusneuvostojen toimintaa.

Vammaisneuvostot

Vammaisneuvosto on vammaisten asiantuntijaelin ja vaikutuskanava kunnassa. Sen asettaminen on kunnille vapaaehtoista. Vammaisneuvostosta säädetään vammaispalvelulain 13 §:ssä, jonka mukaan kunnanhallitus voi asettaa vammaisneuvoston, jonka tehtävänä on edistää ja seurata kunnallishallinnon eri aloilla tapahtuvaa toimintaa vammaisten henkilöiden kannalta. Lain mukaan vammaisneuvosto voi tehdä aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja asioista, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden elämässä ja suoriutumisessa.

Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla riittävä edustus vammaisneuvostossa. Usealla kunnalla voi olla yhteinen vammaisneuvosto.

Neuvosto toimii siis viranomaisten, vammaisjärjestöjen, vammaisten henkilöiden ja heidän omaistensa yhteistyöfoorumina. Joissain kunnissa myös vammais- ja vanhusneuvostot toimivat tiiviissä yhteistyössä. Jotkut kunnan- tai kaupunginhallitukset ovat varanneet neuvostolle oman määrärahan.

Oleennaista on, että neuvostossa kohtaa mahdollisimman kirjava ja laajapohjainen toimijajoukko. Jäseniä on hyvä olla paitsi eri hallinnonaloilta myös eri vammaryhmistä. Vammaryhmien tasapuolista edustusta voi helpottaa vuorottelemalla vammaisedustajien jäsenyyttä. Tämä lisää neuvoston asiantuntemusta.

Voimakkaimmin neuvostoissa ovat edustettuina liikunta- ja kehitysvammaiset, seuraavaksi hengityselinsairauksista kärsivät, näkö- ja kuulovammaiset, reumaatikot ja so-
tainvalidit. Mukana on myös sydänsairaita, diabeetikkoja, epileptikkoja ja afaatikkoja. Tulevaisuuden haasteena on saada mukaan enemmän psyykevammaisia ja pienten vammaryhmien edustajia.

Vammaisneuvostojen merkitys korostuu erityisesti pienissä kunnissa, joissa vammaisjärjestötoiminta on vähäistä tai puuttuu kokonaan. Joissain kunnissa on käynyt niinkin, että vammaisjärjestöt jäävät passiivisiksi luottaessaan kaiken toiminnan vammaisneuvostolle.

Maahanmuuttajaneuvostot

Maahanmuuttajaneuvostoon valitaan yleensä maahanmuuttajataustaisia henkilöitä sekä mahdollisesti heidän asioitaan käsittelevien lautakuntien edustajia. Yhteistyöelintä voidaan nimittää myös esimerkiksi monikulttuurisuus-, kansainvälisyys- tai ulkomaalaisasioiden neuvottelukunnaksi.

Maahanmuuttajaneuvoston tehtävänä voi olla muun muassa

- maahanmuuttajien ja kotouttamiseen liittyvien palvelujen kehittäminen
- viranomaisten ja maahanmuuttajien sekä heidän järjestöjensä välisen yhteistoiminnan edistäminen
- eri viranomaisten yhteistyön maahanmuuttaja-asioissa edistäminen
- eri kulttuurien välisen vuoropuhelun kehittäminen
- osallistuminen syrjinnän ja rasismien ehkäisyyn.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta edellyttää, että maahanmuuttajia tulee kuulla kotouttamisohjelmaa laadittaessa ja toimeenpantaessa.

Kielivähemmistöjen yhteistyöelimet

Myös kielivähemmistöillä voi olla omia yhteistyöelimiään. Näistä esimerkkejä ovat Svenska kommittén Vantaalla ja Rovaniemen saamelaisyhdistys ry.

Svenska kommittén Vantaalla

- edistää ruotsinkielisten vantaalaisten hyvinvointia ja kestävästä kehitystä tavoitteenaan viihtyisiä ja turvallinen elinympäristö monipuolisessa ja omaleimaisessa yhdyskunnassa
- toimii vuorovaikutuksessa asukkaiden ja yhteisöjen kanssa sekä pyrkii edistämään asukkaiden osallistumismahdollisuuksia alueensa yhdyskuntarakenteen, väestön elinolojen ja palvelujen kehittämiseen.

Svenska kommitténin toiminta-alue käsittää kaupungin hallinnollisen alueen ja on toimielimenä rinnastettavana Vantaan aluetoimikuntiin.

Linkki: http://www.vantaa.fi/i_aluetusivu.asp?path=1;135;137;32587;32595

Rovaniemen saamelaisyhdistys ry:n tarkoituksena on

- toimia Rovaniemellä asuvien saamelaisten yhdyssiteenä
- kohottaa saamelaisten kansallista itsetuntoa
- pitää yllä saamelaisten keskinäistä kanssakäymistä
- edistää saamelaisten taloudellista, oikeudellista ja kulttuurisia pyrkimyksiä ja aloitteita

Kielilaki edellyttää, että kunnat huolehtivat toimissaan oma-aloitteisesti siitä, että kuntalaisten kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Linkki: <http://www.miisearvi.org/>

Mökkiläisten yhteistyöelimet

Tietoa mökkiläisten yhteistyöelimistä (mm. mökkiläisneuvostot ja -foorumit) on tämän oppaan Osallistujan perustaidot -osion Kuntalaisen monet roolit -sivulla.

Lasten ja nuorten osallistumismahdollisuudet

Kansalaisiksi ei synnytä, vaan kasvetaan. Vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen lapsille ja nuorille heitä itseään koskevassa päätöksenteossa ja itselleen tärkeissä asioissa muokkaa myöhempää suhtautumista yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Omien vaikutusmahdollisuuksien löytäminen ja käyttöönotto tukevat elämänhallintaa ja vastuun kantamista itsestä ja muista.

Kuntien tulee nuorisolain 8 §:n mukaan järjestää nuorille mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. Monesti kunnissa unohtuu, että myös alle 18-vuotiaille on aloitteenteko-oikeus.

Päiväkodeissa, kouluissa ja kunnallisessa nuorisotyössä toteutettavat osallisuushankkeet tähtäävät lapsi- ja nuorisovaltuustojen toimintaa laaja-alaisempaan osallisuuteen. Keskeistä on kansalaistaitojen ja osallistuvan toimintakulttuurin harjoittelu. Kouluissa toteutettavissa osallisuushankkeissa on havaittu, että osallisuuden vahvistaminen vaikuttaa positiivisesti myös yleiseen koulunkäyntimotivaatioon.

Osaamista löytyy kun annetaan tilaa

Lapset ja nuoret ovat oman elämänpiirinsä parhaita asiantuntijoita. Heitä koskevien päätösten laatua voidaan parantaa ottamalla heidät mukaan päätöksentekoprosessiin. Joskus osallistuminen esimerkiksi leikkipaikkojen suunnitteluun on tuonut myös taloudellisia säästöjä.

Lapset ja nuoret osaavat neuvotella, käyttää harkintaa ja olla solidaarisia toisiaan kohtaan. He ovat motivoituneita myös erilaisten vaihtoehtojen pohdintaan.

Lasten ja nuorten osallisuushankkeissa on opittu, että suurten, laajaa viranomaisyhteistyötä vaativien projektien rinnalle tarvitaan pieniä, lasten ja nuorten itsensä alusta loppuun suunniteltavia ja toteutettavia projekteja. Toiminnan peruslähtökohtiin kuuluu myös, että uusille tulijoille annetaan tilaa.

Lasten kanssa toimittaessa on otettava huomioon lasten aikuisista eroava aikakäsitys. Lasten ideat eivät voi odottaa vuosia toteutumistaan. Toiminnan uskottavuuden kannalta on tärkeää, että lapset näkevät ehdotustensa käsiteltävän ja ideansa toteutuvan.

Koulu vaikuttamisen opinahjona

Asenne yhteiskunnalliseen osallistumiseen opitaan jo koulussa. Siksi ei olekaan yhden-tekävää, minkälainen kouluympäristö on lapsille ja nuorille osallistumisen näkökulmasta.

Oppilaskunta on opiskelijoiden äänitorvi ja vaikutuskanava koulun asioihin. Oppilaskunnan toiminta voi olla mitä tahansa mihin mielikuvitus ja voimat riittävät lakien ja

koulun järjestyssääntöjen puitteissa. Jäseniä ovat kaikki koulun opiskelijat. Oppilaskunnan toiminnasta vastaa oppilaskunnan yhteisesti valitsema hallitus.

Peruskoulussa oppilaskunnan toiminnan järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Oppilaskunnan toiminta järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti paikalliset olosuhteen huomioonottaen. Oppilaskunta voi olla useamman koulun tai toimintayksikön yhteinen.

Jos opetuksen järjestäjä ei järjestä oppilaskuntatoimintaa, opetuksen järjestäjän tulee muulla tavoin huolehtia siitä, että oppilailta on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä koulunsa toimintaan liittyvistä, oppilaita yhteisesti koskevista asioista.

Lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijoista muodostuva oppilaskunta on lakisääteinen. Sekä lukiolaki että laki ammatillisesta koulutuksesta määrittelevät oppilaskunnan tehtäviksi opiskelijoiden yhteistoiminnan ja koulutyön edistämisen. Koulutuksen järjestäjän tulee varata opiskelijoille mahdollisuus osallistua koulutuksen kehittämiseen sekä kuulla opiskelijoita ennen opintoihin ja muihin opiskelijoiden asemaan olennaisesti vaikuttavien päätösten tekemistä. Näissä asioissa oppilaskunta käyttää opiskelijoiden puhevaltaa.

Hyödyllistä tietoa kouluissa vaikuttamisesta löydät muun muassa Opetushallituksen, Ammattiin opiskelevien SAKKI ry:n ja Suomen Lukiolaisten Liiton sivuilta.

Opetushallitus: <http://www.oph.fi/>

SAKKI ry: <http://www.sakkinet.fi/index.php?mid=170>

Suomen Lukiolaisten Liitto: <http://www.lukio.fi/service.cntum?pageId=113942>

Nuorten vaikuttaminen

Nuoret vaikuttavat nuorten asioihin kunnissa erityisesti erilaisten vaikuttajaryhmien sekä heitä varten rakennettujen hankkeiden ja järjestelmien kautta.

Nuorten vaikuttajaryhmät

Nuorten vaikuttajaryhmä voidaan määritellä paikalliseksi, useimmiten kunnan alueella toimivaksi ryhmäksi, joka pyrkii vaikuttamaan nuorten elinolojen, vaikutusmahdollisuuksien ja harrastusmahdollisuuksien kehittämiseen. Nuorten vaikuttajaryhmän nimi on useimmiten nuorisovaltuusto, mutta myös muita nimiä, kuten nuorisofoorumi, nuorten edustajisto ja nuorten ääni, esiintyy. Lisää hyödyllistä tietoa nuorisovaltuustoista löydät Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton sivuilta osoitteesta www.nuva.fi.

Lisäksi nuoria toimii seudullisissa ja alueellisissa vaikuttajaryhmissä.

Kuntaliiton vuonna 2006 tekemän selvityksen mukaan vaikuttajaryhmien toiminta

- on yleisimmin konkreettista toimintaa, kuten tapahtumien järjestämistä
- vain hyvin harva (noin joka seitsemäs) vaikuttajaryhmä laittaa etusijalle poliittisen vaikuttamisen.

Samana selvityksen mukaan

- yleisimmät vaikuttamisen muodot ovat kuntalaisaloitteet ja nuorten elinoloihin ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvät kannanotot
- kolmannes vaikuttajaryhmistä oli järjestänyt keskustelutilaisuuksia kunnan luottamushenkilöiden kanssa.

Kunnat käyttävät neljää viidestä nuorten vaikuttajaryhmästä nuorisolain mukaisen kuulemisvelvoitteen täyttämiseen.

Hyviä käytäntöjä nuorten vaikuttajaryhmistä

Iisalmessa on tehty nuorisolain 8 §:n määrittämän nuorten kuulemisvelvoitteen hoitamiseksi erityinen toimintamalli. Sen mukaan

- Iisalmen nuorisoneuvosto nimeää yhteyshenkilöitä kaikkiin Iisalmen kunnan lautakuntiin. Yhteyshenkilö sopii lautakunnan esittelijän kanssa lautakuntakohtaisesti, miten toimitaan yhteyden pitämiseksi. Nuorisoneuvoston yhteyshenkilö voi olla myös suoraan yhteydessä lautakunnan puheenjohtajaan.
- Lautakunnan esittelijä voi pyytää nuoria koskevista asioista lausuntoa tai kannanottoa nuorisoneuvostolta asiaa valmisteltaessa tai kutsuu nuorisoneuvoston yhteyshenkilön tarvittaessa lautakunnan kokoukseen asiantuntijan roolissa. Nuorisoneuvoston edustajan voi myös kutsua mukaan lautakunnan suunnittelukokouksiin nuoria koskevien asioiden osalta.
- Nuorisoneuvoston edustajan tehtävänä on aktiivisesti pitää yhteyttä ko. lautakuntaan / palvelukeskukseen.

Vaikuttajaryhmien välillä on myös järjestetty alueellisia tapaamisia ja keskustelufoorumia. Osa vaikuttajaryhmistä on lisäksi organisoitunut toimimaan laajemmin alueellisesti. Näistä esimerkkejä ovat muun muassa Nuorten Noste -hanke ja YP-ryhmä Päijät-Hämeessä ja Kainuussa kaksi kertaa vuodessa järjestettävä Kainuun nuorisofoorumi.

Nuorisofoorumin lisäksi Kainuussa toimii kaikkien Kainuun vaikuttajaryhmien kattojärjestö East Unite. Järjestö kokoaa Kainuun nuorten mielipiteet yhteen ja pitää yllä vuoropuhelua nuorisofoorumien väliaikoina. East Unitessa on edustajia kaikista Kainuun nuorten vaikuttajaryhmistä. Järjestö kokoontuu noin kerran kuukaudessa. East Uniten edustajilla on puheoikeus Kainuun maakuntavaltuustossa.

Hesan Nuorten Ääni

Hesan Nuorten Ääni on Helsingin kaupungin opetus- ja nuorisotoimen yhteisstrategiana toteutettava hanke, joka on Helsingin vaihtoehto nuorisovaltuustolle. Helsingin nuoriso- ja opetustoimissa on kehitetty Norjan Porsgrunnin kunnan kokemuksiin perustuvaa demokratiamallia, jonka perusideana on lähteä ruohonjuuritasolta lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi. Mallissa osallisuusareenoita ovat koulut, avoimet foorumit ja nuorisotalot. Hankkeen tavoitteena on edetä lähialueella vaikuttamisesta koko kaupungin alueelle.

Hesan Nuorten Äänessä käytettäviä työmenetelmiä ovat mm. tulevaisuusverstaas, projektimato, sisustushankemalli, tarinaviiva-arviointi ja yhteistoiminnallinen kokous.

Linkki: http://www.hel.fi/wps/portal/Nuorisoasiainkeskus/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Nk/fi/Osallistu+ja+vaikuta/Hesan+Nuorten+__ni

Tampereen Lasten Parlamentti

Tampereen Lasten Parlamentti on alakoulun 1.–6.-vuosiluokille suunnattu lasten vaikuttamiskanava. Lasten Parlamentti on osa kaupungin nuorisopalveluiden toimintaa ja toimii yhteistyössä mm. koulujen oppilaskuntien, nuorisokeskusten ja muiden Suomeen perustettujen Lasten Parlamentti -kuntien kanssa.

Kahdesti vuodessa pidettävissä suurkokouksissa on edustettuina lähes kaikki tamperelaiset alakoulut. Kokouksissa mm. valitaan hallitus, päätetään hallituksen esittämistä asioista, jaetaan avustuksia ja stipendejä, sekä otetaan aloitteita vastaan. Kuukausittain kokoontuva hallitus koostuu 15:stä suurkokouksen valitsemasta jäsenestä. Hallitus on Lasten Parlamentin valmisteleva elin. Alueellisten toimikuntien kautta pyritään saamaan parlamentin toiminta mahdollisimman monen tamperelaisen lapsen saataville. Toimikunnat käsittelevät lasten näkökulmasta asioita, jotka liittyvät omaan asuinalueeseen, sen kouluihin, lähiympäristöön ja vapaa-ajanvietto-mahdollisuuksien kehittämiseen.

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/osallistuminen/lapset.html>

Lasten ja nuorten asiat kunnan päätöksenteossa

Nuorten palveluista ja asioista päätetään kunnan järjestelmässä. Palvelut ja nuorten oikeus vaikuttaa niihin pohjautuvat lakiin. Palveluiden kehittämisessä määrätietoinen ohjelmatyö ja palveluiden jatkuva arviointi takaavat laadun.

Lainsäädännöllinen tausta

Lasten ja nuorten kuulemisesta kunnassa säädetään nuorisolain 8 §:ssä. Laki velvoittaa kunnat järjestämään nuorille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn ja kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa.

Nuorisolain lisäksi kuntalain 27 § velvoittaa valtuuston pitämään huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Tämä velvoite koskee kaikkia kuntalaisia, siis myös nuoria.

Kuntien lapsi- ja nuorisopoliittiset ohjelmat ja niiden arviointi

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa kunnassa voidaan kuvata kaikki hallintokunnat kattavalla lapsi- ja nuorisopoliittisella ohjelmalla. Ohjelmissa voidaan lisäksi tarkastella lapsille ja nuorille tarjottavia palveluja, linjata niiden kehittämistä ja pohtia palvelujen järjestämisen vaihtoehtoja. Ohjelmien tavoitteena on tuoda lapsi- ja nuorisinäkökulmaa suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä herättää keskustelua lasten ja nuorten palvelutarpeista ja hyvinvoinnin tilasta.

Vuonna 2006 tehdyn selvityksen mukaan lapsipoliittinen ohjelma on valmiina 107 kunnassa. Ohjelma on suunnitteilla tai lasten hyvinvointikysymykset on liitettyinä kunnan hyvinvointistrategiaan 174 kunnassa.

On olennaista, että ohjelmien tavoitteet asetetaan konkreettisiksi ja tavoitteita sekä toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Seuranta voidaan toteuttaa sekä lautakunnissa että valtuustossa. Myöskään nuorten kuulemista ohjelmaa tehdessä ei saa unohtaa Lääninhallitusten peruspalveluiden arviointi

Lääninhallitusten nuorisotoimi arvioi kuntien nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen toteutumista nuorisolain 7 §:n mukaisissa asioissa sekä nuorten osallistumismahdollisuuksia sekä nuorten kuulemista nuorisolain 8 §:n perusteella. Opetusministeriön tavoitteena on yhteistyössä Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton kanssa se, että tässä arvioinnissa kuullaan myös nuorisovaltuustoja ja nuorten muita vaikuttajaryhmiä.

Kunnallinen lapsiasiamies

Suomen ensimmäinen kunnallinen lapsiasiamies aloitti työnsä Tampereella vuoden 2003 alusta. Lapsiasiamies koordinoi Tampereen lapsiasiamiestoimintaa eli eri toimijoiden muodostamaa yhteistyöverkostoa, joka edistää lasten ja nuorten asemaa. Toimintaa

ohjaa ja tukee ohjausryhmä, jossa on edustajia kaupungin kaikilta eri tehtäväalueilta. Tampereen lapsiasiamiehen tehtävät ja valtuudet ovat hyvin samankaltaisia kuin valtakunnallisella lapsiasiavaltuutetulla.

Selvitys lapsipoliittisista ohjelmista kunnissa osoitteessa: http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;10336;5652

Valtakunnallinen vaikuttaminen

Valtakunnan tasolla lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua kuntansa päätöksentekoon edistävät osaltaan useat erilaiset järjestöt ja valtion tarjoamat arenat. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu valvoo lasten etujen toteutumista valtakunnallisesti.

Lasten Parlamentti

Suomen Lasten Parlamenttia ollaan perustamassa vuoden 2007 aikana. Lasten Parlamentti on 1.–6.-vuosiluokan kouluista valittu edustajisto, joka ajaa lasten ja nuorten asioita Suomessa. Parlamentti kokoontuu kaksi kertaa kaksivuotisen istuntokautensa aikana. Lisäksi Lasten parlamentti kokoontuu verkossa neljä kertaa vuodessa. Parlamentti tekee aloitteita tärkeiksi näkemistään asioista. Myös aikuiset voivat tuoda lasten käsiteltäväksi heitä koskevia asioita.

Lasten Parlamentin kautta voi nostaa julkiseen keskusteluun lapsille tärkeitä asioita. Aloitteen eteenpäin viemisestä päätetään tapauskohtaisesti. Aloite etenee Lasten Parlamentin toimikuntien ja hallituksen kautta täysistunnolle, joka lähettää aloitteet niistä päättävälle taholle, kuten kouluille, kuntien johdolle, opetusministeriölle, valtion virkamiehille, medialle tai eduskunnalle.

Lasten parlamentin työskentelystä vastaa opetusministeriön, eduskunnan ja Kuntaliiton tukema Suomen Lasten Parlamentti yhdistys. Yhdistys myös auttaa kuntia perustamaan esiopetuksen, perusopetuksen ja nuorten ikäryhmän vaikuttamisjärjestelmiä. Paikallisia Lasten Parlamenteja on mm. Tampereella, Kotkassa, Jyväskylässä, Nokiolla ja Raahessa. Linkki: <http://www.lastenparlamentti.fi>

Lasten ja nuorten foorumi

Lasten ja nuorten foorumi on Opetushallituksen kehittämä toimintatapa, jonka tarkoituksena on koota nuoria keskustelemaan koulutukseen, opetukseen ja lasten ja nuorten elämään liittyvistä asioista. Tavoitteena on mm.

- saada lasten ja nuorten näkemys paikalliseen ja kansalliseen päätöksentekoon,
- vahvistaa perusopetuksen sekä lukio- ja ammatillisen koulutuksen arvojen ja ope-
tussuunnitelman perusteiden mukaisten tavoitteiden toteutumista,
- vahvistaa paikallisia ja seudullisia osallisuusrakenteita sekä vahvistaa koulujen ja
oppilaitosten toimijoiden yhteistyötä muiden kunnan ja seudun tahojen kanssa.

Foorumissa on mukana kymmenkunta kuntaa kerrallaan. Mukana olevat kunnat vaihtuvat vuosittain. Kuntien nuoret tuottavat vuoden mittaan käsiteltävän teeman yhdessä edellisenä keväänä mukana olleiden nuorten kanssa. Kunnille tarjotaan koulutusta liittyen vuoropuheluun nuorten kanssa sekä nuorten osallisuuden merkityksestä kunnan toiminnoissa.

Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutettu toimii lasten aseman ja oikeuksien vahvistamiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa yleisellä päätöksenteon ja lainsäädännön tasolla. Lapsiasiavaltuutetun toiminnan perustana on YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen viranomainen ja toimii Suomessa sosiaali- ja terveystieteiden yhteydessä.

Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu

- arvioida lasten oikeuksien toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa sekä seuraa lasten ja nuorten hyvinvointia ja elinolosuhteita
- seurata lainsäädäntöä ja muuta yhteiskunnallista päätöksentekoa lapsinäkökulmasta
- tehdä havaitsemistaan epäkohdista aloitteita sekä antaa lausuntoja, neuvoja ja ohjeita lapsia ja nuoria yleisesti koskevista asioista
- pitää yhteyttä lapsiin, nuoriin ja lasten parissa työskenteleviin sekä välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekijöille

Lapsiasiavaltuutettu ei ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita, kuten huostaanotto- tai huoltajuusasioita. Hän ei myöskään anna yksittäistapauksiin liittyviä kannanottoja. Lapsiasiavaltuutettu ei voi muuttaa toisten viranomaisten päätöksiä eikä käsittele niitä koskevia valituksia. Näistä tehtävistä huolehtivat muun muassa sosiaaliviranomaiset ja oikeuslaitos.

Suomen ensimmäinen kunnallinen lapsiasiamies aloitti työnsä Tampereella vuoden 2003 alusta. <http://www.lapsiasia.fi/etusivu>

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto – Nuva ry.

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto – Nuva ry on Suomen nuorisovaltuustojen ja vastaavien (nuorisofoorumit, -parlamentit yms.) paikallisten vaikuttajaryhmien vuonna 1998 perustettu koulutus-, tiedotus-, edunvalvonta- ja yhteistyöjärjestö. Järjestö pitää vuosittain useita koulutustilaisuuksia nuorten vaikuttajaryhmien jäsenille. Suurin tapahtuma on Nuppi, jossa sadat nuoret ympäri Suomen saavat koulutusta ja tutustuvat erilaisiin vaikuttajaryhmien toimintamalleihin. <http://www.nuva.fi>

Suomen Lukiolaisten Liitto ry.

Suomen Lukiolaisten Liitto ry on lukiolaisten valtakunnallinen, poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton edunvalvonta-, harraste- ja palvelujärjestö. Liitto edustaa Suomen lukiolaisia valtionhallinnon, kuntien ja maakuntien työryhmissä, sekä muissa elimissä joissa lukiolaisten asioista päätetään. Järjestöllä on noin 50 000 jäsentä. Liiton toiminnasta eniten kunnallista vaikuttamista koskettaa sen järjestämät paikalliset ja valtakunnalliset oppilaskuntatoiminnan koulutustilaisuudet. <http://www.lukio.fi/etusivu>

Nuorten Areena ry.

Nuorten Areena ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton valtakunnallinen nuorisotyön palvelujärjestö, joka perustettiin nuorten toimijoiden aloitteesta elokuussa 2001. Nuorten Areenan toiminnan pääkohderyhmänä ovat nuorisojärjestöt ja -yhdistykset, oppilaskunnat ja nuorisovaltuustot sekä muut nuorten vaikuttajaryhmät. Järjestö kouluttaa nuoria mm. oppilaskunta- ja järjestötoiminnassa. Lisäksi Nuorten Areena ry. toteuttaa projekteja kehittääkseen uusia nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevia toimintamuotoja ja menetelmiä. <http://www.nuortenareena.fi/>

Informaation tarjoaminen nuorille

Kunnan tulisi olla kunnallisesta päätöksenteosta ja palveluista tarjottavan tiedon pääkanava nuorille kuntalaisille. Kuntien tarjoamaa informaatiota täydentävät Internetistä löytyvät tietopalvelut. Nuorten tieto- ja neuvontapalvelut on järjestetty internet-perusteisesti yli 200 kunnassa. Pienissä kunnissa neuvonta on järjestetty usein kuntien yhteistyönä alueittain tai seutukunnittain.

Nettinappi.fi

Oulun kaupungin nuorten tieto- ja neuvontapalvelujen yhteydessä toimii opetusministeriön rahoittamana nuorten tieto- ja neuvontapalvelujen kansallinen koordinaatikeskus, joka tarjoaa kunnille asiantuntijapalveluja, koulutusta ja konsultointia nuorten tieto- ja neuvontapalvelujen kehittämiseksi. Lisäksi keskus huolehtii yhteistyössä Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n kanssa alueen eurooppalaisesta yhteistyöstä Eryca-järjestöön.

Valtikka.fi

Valtikka on opetusministeriön rahoittama nuorten verkkodemokratiapalvelu, jota toteuttaa Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi. Sivustolla on nuorille uutisia ja tietoa muun muassa vallasta ja vaikuttamisesta, Euroopan unionista ja järjestömaailmasta sekä opettajille heitä varten suunnattu osio osallisuudesta kouluissa.

Aloitekanava.fi

Aloitekanava.fi-portaali on osa Opetusministeriön Nuorten mediakasvatus -hanketta. Portaalissa on mahdollisuus jättää aloite palvelussa mukana olevien kuntien nuorten keskusteltavaksi ja allekirjoitettavaksi. Prosessin jälkeen aloite lähtee hallintoelimille, päättäjille tai mediaan. Idean ja aloitteen kulkua sekä tuloksia seurataan palvelun seurantaosiossa.

Aloitepalvelun lisäksi portaalissa on mediapainotteinen nuorille suunnattu Vaikuttamistaidot-opas. Käsiteltäviä aiheita ovat media, demokratia ja lobbaus.

Palveluiden suunnittelu yhteistyössä käyttäjien kanssa

Kunnan palveluiden käyttäjien osallistumiselle palveluiden suunnitteluun ja niiden kehittämiseen on selkeä tarve.

Tärkeimmät syyt käyttää lisätä käyttäjädemokratiaa:

- palveluiden laadun ja tehokkuuden parantaminen oikealla kohdennukselle saadun palautteen perusteella
- kuntaorganisaation omaa toimintaa koskevan sisäisen sokeuden vähentäminen
- käyttäjien ymmärryksen lisääminen palvelutoiminnan rajoituksista ja mahdollisuuksista
- mahdollinen poliittista järjestelmää kohtaan koetun luottamuksen lisääntyminen
- monille kuntalaisille käyttäjädemokratia puoluepolitiikkaa luontevampi tapa osallistua
- mahdollisuus säästöihin karsimalla turhia rutiineja ja toimintatapoja

Keinoja

Käyttäjädustus toimielimissä

- toimielimet joko kokonaan käyttäjistä tai heidän edustajistaan koottuja
- käyttäjät ovat mukana muiden toimijoiden rinnalla
- toimielimillä voi olla joko neuvoa-antava rooli tai niillä voi olla itsenäistä päätösvaltaa
- systemaattisesti organisoitua käyttäjäosallistumista tällä hetkellä lähinnä vain kouluissa (esim. oppilaskunta, johtokunta, vanhempainyhdistys)

Käyttäjäraadit, -paneelit ja -neuvostot

- ryhmä palvelun käyttäjiä keskustelee palvelun kehittämisestä
- ympäristöhankkeissa käytetty asukkaiden ja käyttäjien edustajista koottuja suunnitteluryhmiä

Palaute ja kyselyt

- suora yhteys viranhaltijaan tai luottamushenkilöön
- palautekuponit
- Internet-kyselyt ja sähköpostiyhteydenotot
- kuntalaisten viesteihin ehdottomasti vastattava!
- asukas- ja asiakaskyselyt
- hyvä suunnittelu ja koordinointi olennaista hyödyllisen tiedon saavuttamiseksi
- ilman kyselyiden jatkuvuutta ei ole mahdollisuutta ajallisen kehityksen seuraamiseen

Lisää hyödyllistä tietoa kuntalaisosallistumisesta ja vaikuttamismahdollisuuksista osoitteessa: http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;66354;66364;111835

Kunnanosahallinnon järjestäminen

Omasta asuinalueesta lähtevä alueellinen vaikuttaminen on toimiva lähtökohhta osallistumiselle. Positiivisia kokemuksia on Suomessa saatu alueellisista lauta-, neuvottelu- ja kehittämistoimikunnista, aluefoorumeista, alue- ja asukastaloista sekä kaupunginosa-kohtaisista kotisivuista.

Alueellisia toimielimiä on kuitenkin pääasiassa vain suurissa kaupungeissa. Pienissä kaupungeissa toimielinten hyödyllisyyttä ei voi kuitenkaan vähätellä. Alueellisen näkökulman turvaamisen tarve on noussut ja nousee yhä enemmän kuntakoon kasvaessa.

Aluelautakunnat

Aluelautakunta kokoaa usean kaupunginosan tai kylän edustajat yhteiseen foorumiin. Kunnanvaltuusto nimeää lautakunnan asukasyhdistysten päätösten mukaisesti. Lautakunnalla on oma talousarvio ja valtuusto delegoi sille aluetta koskevan päätöksenteon.

Aluelautakunnan toimintaidea on mahdollisuuksien mukaan tuottaa, järjestää ja kehittää asukkaiden tarpeista lähteviä alueellisia palveluja. Tavoitteena on lisätä aluehallinnon, asukkaiden ja keskushallinnon vuorovaikutusta ja tiivistää yhteistyötä. Työskentely aluelautakunnassa tapahtuu kulloinkin ajankohtaisen teeman ympärille nimetyssä työryhmässä. Aluelautakunta toteuttaa työryhmien aloitteita ja ehdotuksia talousarvionsa ja toimintasuunnitelmansa puitteissa.

Asukkaiden osallistumismahdollisuuksien varmistamiseksi alueella, kaupunginosissa tai kylillä järjestetään kokouksia ja muita tilaisuuksia. Kokoontumiset voivat olla osittain vapaamuotoisia esimerkiksi nuotion ääressä tai juhlien yhteydessä. Henkilökohtaisilla kohtaamisilla voidaan innostaa syrjäytymisvaarassa olevia asukkaita arkielämän toimintaan. Lautakunnalle järjestetään vuosittain kehittämisseminaari, jossa toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan.

Kylätoimikunnat

Vapaaehtoisuuteen perustuvilla kylätoimikunnilla on pitkä historia. Kaikki kyläläiset ovat toimikunnan jäseniä. Toimikunnan tehtävä on ideoida ja tukea kylän jatkuvaa kehittymistä yhä paremmin kyläläisiä palvelevaksi. Kylätoimikunnat järjestävät kyläläisten yhteistyötä ja ylläpitävät talkoohenkeä. Usein pyritään myös tukemaan paikallista yrittäjyyttä ja lisäämään vapaa-ajan palveluita.

Kylätoimikunnat toimivat usein yhteistyöelimenä kuntaan päin kylää koskevissa asioissa. Parhaimmillaan kylätoimikunta pitää kylän elävänä ja tutustuttaa vanhat ja uudet kyläläiset toisiinsa.

Yksi kylätoimikunnan suurimpia tehtäviä on kyläsuunnitelman laatiminen ja toteuttaminen. Parhaassa tapauksessa suunnitelma pohjautuu kyläkyselyyn, jolloin kaikilla on

ollut mahdollisuus kertoa mielipiteensä. Suunnitelmaan voi sisältyä monenlaista paikallisten tarpeiden mukaan. Koulun yhteyteen voidaan perustaa tietotupa kyläläisten tietoteknisten taitojen tukemiseksi. Toimeentuloa voidaan auttaa luomalla maatalouden ja sivuelinkeinojen hankinta- ja suoramarkkinointiverkosto. Kylähistorian kokoamisella pyritään paikallisen identiteetin vahvistamiseen ja luodaan muualla asuville eläviä yhteyksiä juurilleen. Tonttikartoitus auttaa uusia asukkaita etsimään vapaita rakennuspaikkoja.

Kylätoimikunnan tehtäviin voi kuulua myös maisemanhoito, erilaisten ulkoilureitien suunnittelu ja toteutus, yhteisten juhlien, tapahtumien ja retkien järjestäminen. Kyläläisten kotona saatetaan järjestää tupailtoja, joissa keskustellaan ajankohtaisista aiheista ja saadaan opastusta eri alojen asiantuntijoilta.

Kaupunginosayhdistykset

Kaupunginosayhdistykset ovat pohjimmiltaan samankaltaisia kuin kylätoimikunnat. Molempien tavoitteena on lähialueen kehittäminen. Molemmat toimivat tavalla tai toisella vuorovaikutuksessa kunnan kanssa. Osallistumismuotojen ero näkyy kuitenkin nimestä: fyysinen toimintaympäristö – maaseutu vai kaupunki – määrittää toiminnan mahdollisuuksia ja tarpeita.

Lisää tietoa alueellisista toimielimistä kuntaliitoksissa osoitteessa: http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;348;4827;58683;123854;123860

Mielipide julki

Pystyäkseen vaikuttamaan kunnassa on kuntalaisen saatava asiansa muiden tietoon. Julkisuudella asiasta voidaan lisätä painetta muutoksiin. Käyttämällä erilaisia julkisuuden muotoja taitavasti ja rakentamalla asiansa ympärille tehokkaan julkisuuskampanjan voi saavuttaa jo hyvin paljon.

Nykyään mielipiteen julkituominen on siirtynyt yhä suuremmissa määrin verkkoon. Kuitenkin myös perinteisemmällä vaikuttamisen muodoilla, kuten mielipidekirjoituksella paikallislehteen, on vieläkin suuri huomioarvo.

Joukkoviestimet

Joukkoviestimet ovat keskeisimpiä yhteiskunnallisia mielipiteen muokkaajia. Joukkoviestimien kautta tavoitetaan sekä ns. suuri yleisö että paikalliset vaikuttajat. Kunnallisen vaikuttamisen keskiössä on usein alueellinen tai paikallinen valtalehti.

Esimerkiksi oikeaan aikaan ja paikkaan osuva juttu tai mielipidekirjoitus on tehokas. Erityistä tehoa mediajulkisuudella on esimerkiksi suunnitteluprosessin alkuvaiheessa, jolloin vaihtoehdot ovat vielä avoimia ja aihe herättää laajaa mielenkiintoa.

Kuntalaisen on helpohko saada mielipiteensä julki kirjoittamalla asiaa käsittelevä mielipidekirjoitus. Asiaa syvämmäin tuntevat henkilöt voivat tarjota lehtiin myös asiaa käsitteleviä artikkeleja. Joukkoviestimiin voi tarjota myös juttuvinkkejä. Useat yhteisöt julkaisevat tiedotteita, joita tarjotaan joukkoviestimille juttujen pohjiksi sekä muille sidosryhmille tiedoksi.

Hyvissä mielipidekirjoituksissa ja artikkeleissa haastetaan lukijoita pohtimaan käsiteltävää aihetta eri näkökulmista. Lehdistötiedotteen tekeminen on olennainen taito yksittäistä kirjoitusta suuremman julkisuuden saamiseksi.

Lehdistötiedotteen ABC

Lehdistötiedote lähetetään uutisarvoa sisältävästä asiasta. Aihe voi olla esimerkiksi tapahtuman järjestäminen, julkilausuma tai jokin vaihtoehtoinen suunnitelma. Yksittäisen kuntalaisen kannattaa kirjoittaa lehteen ennemmin mielipidekirjoitus yleisönosastolle kuin lähestyä joukkoviestimiä lehdistötiedotteella.

Lehdistötiedote vastaa kysymyksiin KUKA? MITÄ? MISSÄ? MILLOIN? MIKSI? Tiedotteen on hahmotuttava yhdellä silmäyksellä. Ilmoita tiedotteen alussa, jos se on julkaisuvapaa vasta myöhemmin. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun järjestetään tiedotustilaisuus ja asian saa julkaista vasta sen jälkeen.

Kirjoita lyhyesti, ytimekkäästi ja asiallisesti julkaisuvalmista tekstiä. Tiedotteen suositeltava enimmäispituus on A4, täydentävää lisämateriaalia voit lähettää harkinnan mukaan. Tärkeää on iskevä ja mielenkiintoa herättävä otsikko ja se, että tärkeimmät asiat tulevat heti tiedotteen alkuun, erilliset asiat omiksi, itsenäisiksi kappaleikseen. On hyvä, jos tiedotteen voi katkaista mistä kohdasta hyvänsä ilman, että viestin ymmärrettävyys kärsii.

Kerro

- miksi asia on ajankohtainen
- mikä asiassa on uutisarvoista
- kuka asiasta vastaa
- ketä voi haastatella mistäkin asiasta
- mihin laajempaan kokonaisuuteen uusi asia liittyy
- muutama taustoittava fakta. Näin takaat helposti sen, ettei tapahtuman uutisointi jää täysin ilmaan.

Muista

- liittää tiedotteeseen mieluiten vähintään kahden ihmisen kattavat yhteystiedot. Kirjaa tarpeen mukaan selkeästi lisätietojen antajat kustakin asiakokonaisuudesta.

Mielipidekirjoituksen ABC

Ensimmäinen askel on selvittää itsellesi, mitä kirjoituksellasi haluat. Onko tarkoituksesi

- olla aloitteellinen ja herättää keskustelua?
- oikaista virheellisiä tietoja?
- vai tuoda esille perusteltu ehdotus muiden harkittavaksi?

Kirjoituksen tyyli riippuu sen tarkoituksesta. Aloitteellinen kirjoitus voi olla pohdiskeleva ja erilaisia näkökulmia esittelevä. Juttuun voi liittää kysymysmuotoon puettuja kommentointihaasteita asiaankuuluville tahoille. Vastineella kommentoidaan yleensä suoraan jotakin aiempaa juttua. Vastineeseen liitetään aina tieto alkuperäisen jutun julkaisupaikasta ja -ajankohdasta.

Tee asiastasi ajankohtainen ja paikallinen, konkretisoi sitä hyvällä esimerkillä, joka tuo asian lähelle lukijan arkea. Kirjoita selvästi ja lyhyesti ja muovaa kirjoituksellesi hyvä otsikko, joka on lyhyt, kertoo jotakin uutta ja saa lukijan kiinnostumaan.

Verkkojulkisuus

Omat verkkosivut

Verkkosivut tarjoavat lisätietoja asiasta kiinnostuneille henkilöille. Internetissä olevan tiedon paljouden takia verkkosivujen riittävä markkinointi myös internetin ulkopuolella on tarpeen, jotta sivut löydetään.

Keskustelupalstat

Asioille voi löytää vastakaikua internetin keskustelupalstoilla, joko avaamalla keskustelua tai osallistumalla jo käytävään keskusteluun. Keskustelupalstoja on useita ja niitä ylläpitävät hyvin monenlaiset yhteisöt. Keskustelupalstojen kautta voi myös löytää samoin asiasta ajattelevia henkilöitä.

Verkostoituminen verkossa

Samasta asiasta kiinnostuneisiin ihmisiin tutustuminen tapahtuu nykyään enenevässä määrin myös verkossa joko luomalla omia verkostoja tai liittymällä jo olemassa oleviin verkostoihin.

Asiaansa voi tuoda esille myös ns. valmiissa palveluissa, joiden osana voi vaikuttaa tarvitsematta luoda täysin alusta omaa verkostoaan tai omia verkkosivuja, esim. blogien tai kuva ja videomateriaalin välityksellä.

Tutustu myös valtionhallinnon sähköiseen kansalaisfoorumiin, jossa keskustelua valtionhallinnon hankkeista ja lainsäädäntöuudistuksista. <http://www.otakantaa.fi/>

Torijulkisuus

Lähetystö

Lähetystö on nimitys ihmisjoukolle, joka toimittaa kannanoton, aloitteen tai vastavaan mielipideviestin asiasta päättävälle tai päätökseen vaikuttamaan kykenevälle taholle. Yleensä lähetystö pyrkii herättämään aiheestaan mediahuomiota ja laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Kuntatasolla lähetystöjen onnistunut järjestäminen on todennäköisempää kuin valtakunnan tasolla.

Muista:

- huolellinen viestin muotoilu
- asiallisuus
- punnittujen vaihtoehtojen esittäminen tepsii paremmin kuin yksipuolinen vastustus
- informoi lähetystön vastaanottajia aiheesta jo etukäteen

Mielenosoitus

Mielenosoituksessa joukko jostakin aiheesta samoin ajattelevia ihmisiä kokoontuu fyysisesti julkiseen paikkaan osoittamaan mieltään. Mielenosoitukset ovat luonteeltaan usein yhteiskuntakriittisiä. Mielenosoituksen tarkoitus on vaikuttaa jonkin asian ratkaisuun vaikuttavaan tahoon joko suoraan tai kiertäen yleisen mielipiteen kautta. Tavoitteena voi olla myös jonkin vaietun asian nostaminen julkiseen keskusteluun.

Mielenosoitus on Suomen perustuslakiin (2 luku, 13 §) kirjattu yhteiskunnallisen toiminnan muoto. Mielenosoitusoikeuden rajoittaminen perustuslakia alempiasteisilla säädöksillä, kuten esimerkiksi kuntien järjestyssäännöillä, on laillisesti hataralla pohjalalla.

Näin järjestät mielenosoituksen

Onnistunut mielenosoitus antaa osallistujilleen uskoa ja voimia asiansa puolesta työskentelylle. Aktiivijoukkoon liittyy uusia ihmisiä ja tietoisuus aiheesta laajenee ja syvenee.

Järjestäjän muistilista

- Muotoile mielenosoituksen tavoite.
- Huomioi tavoite suunnittelussa ja järjestelyissä.
- Ole nopea. Aika on otollisin, kun aihe on tuore uutinen ja ihmisten kiinnostus korkealla. Tiedotusvälineet tarttuvat herkästi aiheeseen.
- • Mielenosoituksen onnistuminen riippuu paikallisesta henkisestä ilmapiiristä. Pienillä paikkakunnilla mielenosoitusta saatetaan pitää epäsovinnaisena aiheesta kuin aiheesta. Suunnittelussa ja järjestelyissä pitää olla herkkä paikallisille ja ajallisille tilannetekijöille.
- Mielenosoitus ei vaadi lupaa, mutta ilmoitus on tehtävä poliisille vähintään kuusi tuntia ennen mielenosoituksen alkamista. Poliisi voi hyväksyä myös lyhyemmällä varoitusajalla tehdyn ilmoituksen, jos mielenosoituksen järjestämisestä ei aiheudu kohtuutonta haittaa yleiselle järjestykselle.
- Ilmoituksen ei välttämättä tarvitse olla kirjallinen. Poliisilta kannattaa kuitenkin pyytää todistus ilmoituksen vastaanottamisesta. Ennen mielenosoitusta suullisena tehdystä ilmoituksesta tulee kuitenkin jättää mielenosoituksen jälkeen yleisellä paikalla järjestettävää mielenosoitusta koskeva ilmoitus täytettynä poliisille.

Kokoontumisvapaus on perustuslaissa turvattu jokaisen Suomen kansalaisen perusoikeus ja tarkemmin siitä säädetään kokoontumislaissa.

Adressit ja vetoamukset

Adressilla eli vetoomuksella tarkoitetaan poliittista julkilausumaa, joka on useiden henkilöiden allekirjoittama. Jo adressin kerääminen herättää mielenkiintoa kyseessä olevasta asiasta. Edellä mainittu lähetystö voi toimittaa adressin ja pyrkiä näin herättämään laajempaa huomiota myös joukkoviestimissä.

Tapahtuman järjestäminen

Useimmat kuntalaiset voi saada kiinnostumaan omasta asiasta järjestämällä sen ympärille liittyvän tapahtuman. Tapahtuma voi olla esimerkiksi keskustelutilaisuus, konsertti, näytelmä, seminaari, infotilaisuus tai melkeinpä mitä tahansa.

Painettu materiaali

Asiansa tuomiseksi julkisuuteen voi turvautua painettuun materiaaliin. Laadukas painettu materiaali tuo myös uskottavuutta asialle.

Suunnitellessa painetun materiaalin hankkimista kannattaa muistaa laadun kanssa yhtä mukaa nousevat paino- ja suunnittelukustannukset.

Materiaalia voivat olla:

- julisteet
- lentolehtiset
- koteihin jaettavat infokirjeet
- esitteet
- asiaa käsittelevät julkaisut.

Mukaan järjestötoimintaan

Suomalaisessa yhteiskunnassa yhdistystoiminnalla ja erityisesti rekisteröidyillä yhdistyksillä on aivan keskeinen merkitys. Yhdistysten toiminta ulottuu kaikille elämän alueilla. Tällä hetkellä yhdistysrekisteriin merkityistä noin 100 000 yhdistyksestä toimivia arvioidaan olevan noin 65 000. Yli 90 % yhdistyksistä harjoittaa tärkeää yhteiskunnallista toimintaa.

Erilaiset järjestöt kunnassa välittävät yksittäisten kuntalaisten mielipiteitä kunnan hallintoon ja vaikuttavat kunnan asioihin.

Kunnassa vaikuttavia erilaisia järjestöjä ovat mm.

- poliittiset puolueet
- ammattiyhdistykset
- kunnanosa-, elinkeino- ja käyttäjäyhdistykset
- ympäristö- ja luonnonsuojelujärjestöt
- sekä erilaiset potilasjärjestöt.

Yhteistyö korostuu

Kuntien luottamushenkilöillä, viranhaltijoilla ja järjestöillä on tiivistä yhteistyötä. Yhteistyön merkitys on korostanut erityisesti viime vuosina, sillä

- kunnat avustavat kuntalaisten omaehtoista järjestötoimintaa myöntämällä rahallisia perus- ja toiminta-avustuksia ja luovuttamalla edullisia tai ilmaisia tiloja järjestöjen käyttöön
- kunnat ostavat järjestöiltä erilaisia palveluja täydentämään palvelutuotantoaan

Yhdistymisvapaus ja vaikuttaminen

Yhdistymisvapaus kuuluu Suomen perustuslaissa turvattuihin poliittisiin perusoikeuksiin. Suomessa yhdistymisvapaus ymmärretään yleisoikeudeksi, minkä vuoksi se koskee periaatteessa samanlaisena kaikkea yhdistystoimintaa.

Yhdistymisvapaus tarkoittaa mm.

- oikeutta perustaa yhdistyksiä ilman lupaa
- liittyä yhdistykseen jäseniksi
- oikeus olla kuulumatta yhdistykseen
- oikeus halutessa erota yhdistyksestä, johon on liittynyt
- oikeutta ammatilliseen yhdistymiseen
- oikeutta järjestäytyä muiden etujen valvomiseksi.

Rajoituksia yhdistyksen perustamiselle:

- yhdistyksen perustamistarkoitus ei saa olla lain tai hyvien tapojen vastainen
- yhdistykset, joiden on katsottava jäseniltä vaadittavan kuuliaisuuden ja joukkomuodostelmiin tai ryhmytyksiin jakautumisen perusteella taikka aseellisen varustautumisen vuoksi kokonaan tai osittain sotilaalliseen tapaan järjestetyksi, on kielletty.

Yhdistyksillä puolestaan katsotaan Suomessa olevan sisäinen toimintavapaus, jolla tarkoitetaan oikeutta itse laatia lain puitteissa sääntönsä ja päättää sisäisestä toiminnastaan. Yhdistyslaista lisää tietoa Finlex-palvelussa, osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503>

Vaikuttamisen keinoja

Järjestöillä ja yhdistyksillä on laaja skaala keinoja käytettävissään niiden tärkeiksi kokemien asioiden edistämiseksi. Näitä ovat muun muassa:

- Yhteydenotto asiaa esittelevään kunnan viranhaltijaan
- Epävirallisten neuvottelujen käyminen
- Yksittäisten luottamushenkilöiden käyttö vaikuttamisen välineenä
- Asian valmistelun seuraaminen ja siihen vaikuttaminen
- Asioiden nostaminen julkiseen keskusteluun
- Suunnitteluryhmiin osallistuminen
- Tiedon jakaminen asiasta kiinnostuneille kuntalaisryhmille
- Virallisten aloitteiden tekeminen
- Toisten järjestöjen/yhdistysten käännäminen asian puolelle

Kaikki em. keinot ovat myös yksittäisen kuntalaisen käytettävissä, mutta luonnollista on, että joukossa on voimaa.

Poliittiset järjestöt

Puolueiden rooli kunnissa

Suomalaisista äänestysikäisistä vain noin 10 % kuuluu jäsenenä johonkin puolueeseen. Puolueilla on ollut vaikeuksia paitsi saada kuntalaisia äänestämään, myös löytää luottamushenkilöitä kunnallisiin päätöksentekokeleimiin, kun kansalaiset yhä useammin valitsevat keinoja vaikuttaa ohi puolueiden.

Kuitenkin suurimmalta osalta juuri puolueiden jäsenistöstä valitut valtuutetut päättävät kuntalaisten asioista. Puolueiden kautta vaikuttaminen on siis tehokas tapa vaikuttaa oman kunnan asioihin huolimatta siitä, ettei se ole muodikasta tai kovinkaan suosittua tällä hetkellä.

Puolueilla on kunnissa kaksinainen rooli:

- puolueiden kautta kuntalaisten mielipiteet kanavoituvat päätöksentekoon
- puolueet pyrkivät myös itse saamaan valtaa ja vaikuttamaan mielipiteisiin.

Puolueorganisaatiot

Eri puolueiden paikallistason organisaatiot eroavat toisistaan paljon. Miltei kaikilla on kuitenkin erinimisiä paikallisyhdistyksiä, joiden yhdyssiteinä ja ohjaajina toimivat puolueiden kunnallisjärjestöt. Puolueiden organisaatioihin liittyvät läheisesti myös valtuustoryhmät ja muut luottamushenkilöryhmät, joiden suhteen kiinteytys kunnallisjärjestöön vaihtelee kuitenkin puolueittain ja kunnittain.

Puolueiden paikallista toimintaa varten laaditaan usein kunnallispoliittisia ohjelmia, joihin on kirjattu puolueen tavoitteet kunnan kehittämisessä vaalikauden aikana.

Poliittisten puolueiden nettisivuja:

www.kokoomus.fi
www.perussuomalaiset.fi
www.vihreat.fi
www.keskusta.fi
www.sdp.fi
www.rkp.fi
www.kristillisdemokraatit.fi
www.vasemmistoliitto.fi

Sosiaali- ja terveysjärjestöt

Sosiaali- ja terveysjärjestöt pyrkivät edistämään kuntalaisten terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia. Ne ovat syntyneet vastaamaan ihmisten erilaisiin avuntarpeisiin, pitämään yhteiskunnassa heikompiensa puolta ja edesauttamaan hyvinvointia. Sosiaali- ja terveysjärjestöjä on Suomessa tällä hetkellä noin 2000. Suomen sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistyksen YTY ry:n internet-sivut löytyvät osoitteesta: <http://www.sosteryty.fi/fi/etusivu/?id=2>

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen kirjo on laaja Suomen Punaisesta Rististä ja Pelastusarmeijasta Suomen Reumaliiton, Suomen Sydäntautiliiton ja Suomen Syöpäyhdistyksen kautta Suomen Ylioppilaskuntien liittoon, Marttaliittoon ja Suomen 4H-liittoon.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt kuvaavat toimintakenttäänsä jakamalla sen neljään sektoriin:

1. Taloudellisella sektorilla järjestöt toimivat palvelujen ja tavaroiden tuottajina.
2. Poliittisella sektorilla järjestöt osallistuvat päätöksentekoon esim. kunnassa eri toimielimissä.
3. Sosiaalisella sektorilla järjestöt ovat perheiden ja muiden ihmissuhdeverkostojen rinnalla sosiaalisia yhteisöjä, joissa ihmiset auttavat toisiaan vapaaehtoisesti ja/tai saavat vertaistukea toisiltaan.
4. Kulttuurisella sektorilla järjestöt luovat omaa erityiskulttuuriaan (esim. kuurojen teatteri) ja pyrkivät muuttamaan yhteiskuntaa vammaismyönteisemmäksi ja erilaisuutta hyväksyväksi.

Kunnan toiminnassa sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat useimmiten asiantuntijaroolissa esimerkiksi vammaisneuvostossa toimimisen kautta.

Sen lisäksi joillain sosiaali- ja terveysjärjestöillä on useissa Suomen kunnissa merkittävä asema palvelutuottajina. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen ja palvelutuotannon monipuolistumisen myötä järjestöjen tuottamat palvelut ovat nousemassa yhä tärkeämpään asemaan kunnissa täydentämällä osaltaan julkista palvelutuotantoa. Muutamia esimerkkejä sosiaali- ja terveysjärjestöjen tuottamista palveluista kunnassa ovat mm. lasten iltapäiväkerhot, vanhainkodit, palvelukeskukset, työhön kuntoutus, päihdehuolto, perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido.

Ympäristö- ja luonnonsuojelujärjestöt

Ympäristö- ja luonnonsuojelujärjestöt ovat toimijoita, jotka kunnassa edistävät luonnon säilymistä ja hyvinvointia ja samalla kuntalaisten mahdollisuuksia nauttia lähiluonnosta. Luonnonsuojelun tämän päivän suuria paikallisia haasteita ovat jätteiden synnyn ehkäisy ja lähiluonnon suojelu. Laajemmin luonnonsuojelun tavoitteisiin kuuluu ilmastonmuutoksen torjuminen, kestävä elämäntavan edistäminen, luonnon monimuotoisuuden suojelu ja Itämeren ja sisävesien puhtauden vaaliminen.

Kunnan tasolla toimivat ympäristöseurat ja luontoyhdistykset ovat aktiivisia toimijoita ja vaikuttajia esim. kunnan kaavoitusasioissa. Yhdistyksiä kuullaan asiantuntijoina ja niillä on tärkeä edunvalvojan asema kunnan rakennetun infrastruktuurin suunnittelussa.

Paikallistasolla ympäristöseurojen ja luontoyhdistysten päämääränä on mm.

- lisätä kuntalaisten kiinnostusta ja arvostusta luontoa kohtaan sekä halukkuutta ja mahdollisuuksia toimia sen puolesta,
- vaalia luonnon monimuotoisuutta ja maisemallisia arvoja,
- edistää kestävyttä ja säästeliäisyyttä luonnonvarojen käytössä sekä estää ympäristön pilaamista sekä
- esittää vaihtoehtoja aineellisen kulutuksen kasvuun perustuvalle yhteiskunnalle ja elämäntavalle.

Tunnetuimpia Suomessa toimivia ympäristö- ja luonnonsuojelujärjestöjä ovat Greenpeace, Suomen Luonnonsuojeluliitto, Luonto-Liitto, Suomen WWF (Maailman Luonnonsäätiö) ja Maan Ystävät. Järjestöistä lisää tietoa alla olevista linkeistä.

Greenpeace: <http://www.greenpeace.org/finland/>

Luonto-Liitto: <http://www.luontoliitto.fi/>

Maan Ystävät: <http://www.maanystavat.fi/>

Suomen Luonnonsuojeluliitto: <http://www.sll.fi/>

Suomen WWF: <http://www.wwf.fi/>

Osallisuutta verkossa

Internetiä ja muuta informaatio- ja viestintäteknologiaa välineenä hyödyntävästä vaikuttamisesta puhutaan yleisimmin verkkodemokratiana, mutta myös teledemokratiana ja eDemokratiana. Verkkodemokratian kautta kuntalaisilla on mahdollisuus osallistua päätöksentekoprosesseihin internetin tai esimerkiksi kännyköiden välityksellä.

Täydentää muttei korvaa

Verkkodemokratia ei ole tuonut suurta muutosta hallinnon toimintaan ja kuntalaisten ja kunnan välisiin suhteisiin. Perustoimintatapa on edelleen sama, kuin ennen tietokoneaikaakin. Verkkodemokratialla voidaan täydentää kuntalaisten osallistumistapoja kunnan päätöksentekoon, muttei korvata perinteisiä tapoja.

Verkkodemokratian taustatekijöitä

Syitä verkkodemokratian lisäämiselle:

- mahdollisuus saavuttaa laajempi kuntalaisjoukko kuin perinteisellä kuntalaisdemokratialla
- mahdollistaa suuremman kontaktin valtuutettujen ja kuntalaisten välillä
- päätöksenteon laadun, avoimuuden ja läpinäkyvyyden parantaminen keräämällä verkon kautta kuntalaisten näkemyksiä
- mahdollisuuksia vähentää kansalaisten vieraantumista politiikasta

Huomioitavia seikkoja verkkodemokratiaa kehittäessä:

- Menetelmien helppokäyttöisyyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota
- Kansalaiset ja viranhaltijat saattavat tarvita koulutusta verkkodemokratian menetelmistä
- Eri viestintämenetelmien käyttö eri väestöryhmille eri tarkoituksiin:
- viestintämenetelmien käytön yhdistäminen tuottaa paremman vaikuttavuuden
- internet, tekstiviestit, radio, televisio, tavallinen kirjeposti
- Verkkodemokratian palveluja pitää muistaa markkinoida tarpeeksi kuntalaisille, jotta niitä aletaan käyttää
- Verkkodemokratia ei ole ihmelääke, mutta voi sopivasti yhdistettynä poliittiseen päätöksentekoon tuottaa positiivisia vaikutuksia

Verkkodemokratian tila Suomen kunnissa

Suomen Kuntaliitto teetti toukokuussa 2007 tutkimuksen kuntien verkkopalveluista. Edellinen kartoitus tehtiin vuonna 2002.

Päätulokset:

- Kaavoihin pyytää valmisteluvaiheessa kommentteja nettisivuillaan joka toinen kunta.
- Kaksi kuntaa kolmesta (70 %) kerää kuntalaispalautetta nettisivujen kautta.
- Mobiililaitteilla kunnan toimintaan voi osallistua esimerkiksi antamalla palautetta päättäjille 14 prosentissa niistä kunnissa, jotka käyttävät mobiilipalveluita.
- Kuntien valtuustojen ja hallitusten pöytäkirjoja on voinut lukea netissä jo vuosia, mutta nykyisin verkkosivuilla julkaistaan näiden lisäksi sekä esityslistoja että lautakuntien pöytäkirjoja. Kyselyyn vastanneista kunnista kaikki yli 40 000 asukkaan kunnat julkaisevat netissä sekä pöytäkirjat että esityslistat ennen valtuuston, hallituksen tai lautakuntien kokouksia.
- Lähidemokratiaa edustavat internetissä asuinaluesivut, jotka ovat lisääntyneet selvästi. Kaksi kuntaa kolmesta (63 %) ylläpitää nyt asuinaluesivuja, kun vuonna 2002 näin toimi alle puolet kunnista (45 %). Kaupunginosilla on omia asuinaluesivustoja enemmän kuin kylillä.
- Verkossa toimivien osallisuuspalveluiden ohella kuntien tehtävä on huolehtia asukkaiden tietoyhteiskuntavalmiuksista. Tavallisimmin tämä tapahtuu tarjoamalla maksuttomia internetin käyttöposteitä, joita löytyy 74 prosentissa kunnista.

Lisätietoja kuntien verkkopalvelututkimuksesta osoitteessa:

http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;355;394;123284

Verkkodemokratian erilaisia muotoja

Verkkovaltuusto

- Verkkovaltuustoon mukaan ilmoittautuneet asukkaat arvioivat kuntansa kehittämistä valittujen teemojen mukaan.

Verkkovetoomus

- Kuntalaiset voivat kerätä kannatusta omille vetoomuksilleen kunnan tarjoamassa portaalissa.
- Vetoomuksen takarajan mentyä umpeen vetoomus toimitetaan kunnanvaltuustolle käsiteltäväksi.

Sähköinen valmistelu- ja kommentointifoorumi

- Kunnan hallinnon kuntalaisille suuntaamat kyselyt samassa verkkofoorumissa.
- Esim. kaavojen kommentointi

Mahdollisuus sähköiseen kunnallisaloitteeseen

Kunnan yhteinen blogiyhteisö

- Blogin lisäksi sosiaalisen internetin sovellusten hyödyntäminen kuntalaisten vaikuttamiskanavana, esim. video- ja kuvapalvelut.

Luo oma kampanjasi verkossa

- Kansalaisliikkeille annetaan mahdollisuus suunnitella ja luoda oma kampanjansa verkossa kunnan portaalissa.
Kuntalaisille lähetettävä sähköinen uutiskirje kunnan ajankohtaisista asioista

Julkisuuden lisäämiseksi kunta voi ylläpitää ja järjestää sivuillaan

- Verkkovideoita tai online-lähetyksiä esim. valtuuston kokouksista
- Pöytäkirjoja
- Tietoa tärkeimmistä asioista valmisteluvaiheessa kuntalaisten kommentoitavana
- Mieliäpidäkyselyitä

Hyödyllisiä linkkejä:

Hämeenlinnan verkkovaltuusto:

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;348;29450;103248;103284;103827

Bristolin kaupungin blogiyhteisö: <http://www.connectingbristol.org/>

Tampereen kaupungin tiedottavia videoita: <http://www.tampere.fi/tiedotus/videot/index.html>

Käytännön neuvoja kunnassa vaikuttamiseen

Kuinka pääsen kunnalliseen luottamustoimeen?

Valtuutetuksi halajavan kannattaa muistaa kaiken vaikuttamisen peruslähdekohta: ole ajoissa liikkeellä! Tämä pätee sekä ehdokaslistalle pyrkimisessä että kampanjoinnissa.

Puolueet tarvitsevat ehdokkaita ja ehdolle pääsevät tällä hetkellä Suomen useimmissa kunnissa lähes kaikki vaikuttamisesta kiinnostuneet. Suurissa kaupungeissa puolueiden listoille voi olla tungosta. Ota esimerkiksi suoraan yhteyttä puolueen kunnallissihteeriin tai kunnallisjärjestön puheenjohtajaan ja kerro hänelle mielenkiinnostasi.

Lähtiessään ehdokkaaksi kannattaa miettiä, mihin haluaa tosissaan vaikuttaa ja kuinka paljon on valmis satsaamaan aikaa ja energiaa luottamustehtävän hoitamiseen. Myös vahvuksiensa ja heikkouksiensa tunnistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa helpottaa kampanjointia ja mahdollista luottamustehtävän hoitamista. On myös ymmärrettävä, että kampanjoissa ollaan esillä omalla persoonalla.

Ehdolla oleminen on myös väylä muihin kunnallisiin luottamustoimiin. Valtuuston lisäksi kunnan asioihin voi vaikuttaa mm. eri lautakunnissa ja muissa kunnallisissa luottamustoimissa. Puolueet arvostavat ehdokkaina olleita henkilövalinnoissaan. Demokratian periaatteiden nimissä kaikkien luottamushenkilötehtävissä toimivien olisi hyvä mitata luottamuksensa olemalla ehdokkaana vaaleissa.

Kannattaa myös muistaa, että eri puolueilla on eri kunnassa erilaisia linjauksia sitoutumattomiin ehdokkaisiin listoillaan. Tiukassa ehdokasasettelutilanteessa puolueen jäsen ajaa yleensä sitoutumattoman ohitse.

Muodollinen pätevyys

Yleinen vaalikelpoisuus

Ollakseen vaalikelpoinen kunnalliseen luottamustoimeen, ehdokkaan tulee täyttää seuraavat kuntalain määrittämät vaatimukset.

- kunnan oltava kotikunta
- äänioikeutettu kunnallisvaaleissa
- ei holhouksen alainen
- tarvitaan kirjallinen suostumus valtuutetun toimen vastaanottamisesta

Lisäksi eri elimiin on säädetty lisärajoituksia vaaliehdokkuudelle. Tärkeimmät lisärajoitukset ovat kuntalain pykälissä 34, 35, 36 ja 71. Voit tutustua pykäliin Finlexissä osoitteessa www.finlex.fi.

Päätöksestä valittamisen keinoja

Oikaisuvaatimus

Kunnan jäsenellä tai asianomaisella on oikeus tehdä kirjallinen oikaisuvaatimus kunnan muiden viranomaisten kuin valtuuston päätöksistä, josta tehdään kunnallisvalitus. Oikaisuvaatimus tehdään päätöksen tehneelle elimelle ja se on kunnallisvalituksen pakollinen esivaihe.

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä asianosainen eli se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus on toimitettava päätöksen tehneelle elimelle ennen viraston aukioloajan päättymistä viimeistään neljäntenätoista (14) päivänä päätöksen tiedoksisaannista tiedoksisaantipäivää lukuun ottamatta.

Kunnallisvalitus

Valtuuston ja kuntayhtymän päätökseen sekä kunnanhallituksen ja lautakunnan oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen haetaan muutosta kunnallisvalituksella hallinto-oikeudelta. Kunnallisvalitus on tehtävä kirjallisena.

Kunnallisvalituksen voi tehdä asianosainen eli se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja kunnan jäsen. Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saa hakea muutosta vain se, joka on tehnyt oikaisuvaatimuksen. Jos päätös on oikaisuvaatimuksen johdosta muuttunut, saa päätökseen hakea muutosta kunnallisvalituksin myös muut asianosaiset ja kunnan jäsenet. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä, päätöksen tehnyt viranomainen on ylittänyt toimivaltansa tai päätös on muuten lainvastainen.

Kunnallisvalitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista kirjallisella valituksella lähimmälle hallinto-oikeudelle.

Valituskirja

Valituskirjassa, joka on osoitettava valitusviranomaiselle, on ilmoitettava

- valittajan nimi, ammatti, asuinkunta ja postiosoite
- päätös, johon haetaan muutosta
- miltä osin päätöksestä valitetaan ja muutos, joka siihen vaaditaan tehtäväksi
- muutosvaatimuksen perusteet.

Valituskirja on valittajan tai valituskirjan muun laatijan omakätisesti allekirjoitettava. Jos ainoastaan laatija on allekirjoittanut valituskirjan, siinä on mainittava myös laatijan ammatti, asuinkunta ja postiosoite.

Valituskirjaan on liitettävä päätös, josta valitetaan, alkuperäisenä tai viran puolesta oikeaksi todistettuna jäljennöksenä sekä selvitys siitä päivästä, josta valitusaika alkaa.

Omalla vastuulla valituskirjan voi lähettää postitse tai lähetin välityksellä. Postiin valitusasiakirjat on jätettävä niin ajoissa, että ne ehtivät perille valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä.

Hallintovalitus

Kunnan viranomaiset tekevät erityisesti lautakunta- ja viranhaltijatasolla paljon päätöksiä erilaisten erityislakien nojalla. Tällaisia erityislakeja on esim. koulu-, sosiaali- ja terveys- sekä ympäristötoimissa.

Erityislakien muutoksenhakusäännökset, jotka ovat hyvin vaihtelevia, menevät kuntalain muutoksenhakusäännösten edelle. Valitusmuotona erityislaeissa on usein kunnallisvalituksen sijasta hallintovalitus, jonka tekemistä ei ole rajattu laillisuusperusteisiin, vaan sen voi tehdä myös tarkoituksenmukaisuusperusteella eli sillä perusteella, että päätös on valittajan mielestä epätarkoituksenmukainen.

Valitusaika on 30 päivää päätöksen tiedoksiannosta, jollei toisin ole säädetty.

Monet erityislait sisältävät säännöksiä valituksen tekemistä edeltävästä kyseisen lain mukaisesta oikaisuvaatimusmenettelystä. Tapauksesta riippuen myös kuntalain mukainen oikaisuvaatimus saattaa tulla kysymykseen.

Hallintovalituksen voi tehdä vain asianosainen eli se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Erityislakien mukainen muutoksenhakujärjestelmä ei tunne kuntalain mukaista kunnan jäsenen kansalaisvalitusoikeutta.

Pöytäkirjaan ja päätökseen liitettävistä muutoksenhakuohjeista ilmenee tarkemmin, miten muutoksen hakeminen tapahtuu. Erityislakeihin saattaa sisältyä myös muutoksenhakukieltoja.

	Oikaisuvaatimus	Kunnallisvalitus	Hallintovalitus
Valitusperuste	laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuus	laillisuus	laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuus
Valitusoikeus	kunnan jäsen ja asianosainen	kunnan jäsen ja asianosainen joka tehnyt oikaisuvaatimuksen	asianosainen
Muutoksenhaku päätöksen tiedoksisaannista	14 pv	30 pv	hallintolainkäyttölaki ja erityislaki määrää (30 pv)
Muutoksen haun kohde	lopullinen päätös	lopullinen päätös	lopullinen päätös

Hallintokantelu

Hallintokantelu on ylemmälle tai valvovalle viranomaiselle tehty ilmoitus siitä, että asianomainen katsoo kantelun kohteena olevan menettelyn tai toiminnan lainvastaiseksi, virheelliseksi tai epäasianmukaiseksi. Myös toimimattomuudesta tai tehtävien laiminlyönnistä voi kannella.

Kantelun voi tehdä kaikenlaisesta toiminnasta. Kantelu voi siten koskea niin tosiasiallista toimintaa (kuten palvelujen laatua tai asiakkaan kohtelua) kuin hallintopäätöksiäkin.

Kantelun voi tehdä kuka tahansa. Oikeus kantelun tekemiseen ei siten ole rajattu kantelijan omaan asiaan.

Lääninhallitus kanteluja käsittelevänä viranomaisena

Lääninhallituksessa käsitellään useita toimialoja koskevia kanteluja. Kantelu käsitellään sillä osastolla, jonka toimialaa kantelu koskee. Tarkista omasta lääninhallituksestasi, mille osastolle asiasi kuuluu. Alla on esimerkkinä Länsi-Suomen lääninhallituksen jaottelu:

- Sosiaali- ja terveystoiminta: sosiaali- ja terveydenhuolto, terveydensuojelu sekä eläinlääkintähuolto, eläinsuojelu ja elintarvikehygieniä
- Sivistystoiminta: kirjasto, liikunta, nuoriso, peruskoulut ja lukiot
- Liikenne- ja matkailu: taksit, tavarajärjestelmä ja joukkoliikenne
- Kilpailu- ja kuluttajatoiminta: kiinteistövälitysliikkeet ja vuokrahuoneiston välitysliikkeet
- Oikeushallinto- ja oikeus: Länsi-Suomen läänin ulosottoviranomaisten menettely
- Pelastustoiminta: palokunnat, kunnalliset hätäkeskukset
- Poliisitoiminta: poliisimiehen tai muun poliisihallintoon kuuluvan virkamiehen tai viranomaisen menettely
- Hallinto- ja yleinen: kantelut kuntien toiminnasta

Kantelu on vapaamuotoinen

Kantelu tehdään yleensä kirjallisesti. Kantelun voi tehdä vapaamuotoisesti tai lääninhallituksesta ja lääninhallituksen internet-sivuilta saatavalla lomakkeella. <http://www.laaninhallitus.fi/>

Kantelussa tulee selvittää, mitä toimenpidettä, menettelyä tai päätöstä kantelija pitää virheellisenä tai epäasianmukaisena. Kantelussa kuvataan lyhyesti asia tai tapahtuma, josta on kysymys, sekä esitetään perustelut, miten ja miksi toiminta on virheellinen.

Kantelu toimitetaan allekirjoitettuna lääninhallitukselle.

Kantelu ei ole muutoksenhakukeino

Lääninhallitus voi kanteluratkaisussa huomauttaa kantelun kohteena olevaa tahoa vastaisen varalta tai antaa kantelun kohteena olevalle taholle hallinnollista ohjausta siitä, miten asiassa olisi tullut menetellä. Kanteluratkaisulla ei voida muuttaa tai kumota kantelun kohteena olevaa hallintotoimintaa tai päätöstä eikä määrätä maksettavaksi korvauksia. Kanteluasiaan annettu ratkaisu on maksuton.

Hallintokantelun sisältö

- Kantelijan nimi ja osoite
- Puhelinnumero, josta tavoitettavissa virka-aikana
- Viranomainen ja/tai viranhaltija, jonka menettelystä on kysymys
- Mitä tapahtui ja milloin?
- Miksi menettely oli mielestänne virheellinen?
- Minkälaisia toimenpiteitä odotatte lääninhallitukselta?

- Oletteko kannellut asiasta oikeuskanslerille/eduskunnan oikeusasiamiehelle?
- Oletteko valittanut tässä asiassa hallinto-oikeudelle?
- Muuta asian kannalta oleellista
- Päiväys
- Allekirjoitus

Sanasto

Aloite

Asukkaan, luottamushenkilön tai jonkun ryhmän/ryhmittymän tekemä esitys esim. virastopäällikölle tai luottamuselimelle kunnan toimintaan liittyvissä asioissa esim. epäkohdan korjaamiseksi, palvelujen parantamiseksi. Aloitteen tekijälle ilmoitetaan aloitteen johdosta suoritettut toimenpiteet.

Argumentointi

Mielipiteen tai väitteen perusteltu ilmaiseminen ja puolustaminen vastaväitteiltä. Kaiken poliittisen, filosofisen tai aatteellisen keskustelun ja väittelyn perusta.

Asiakirjojen julkisuus

Suomen perustuslain mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Asiakirjojen julkisuudesta voidaan tehdä poikkeuksia vain lailla ja välttämättömien syiden takia.

Asukasyhdistys

Jonkin alueen, esim. kaupunginosan, asumisympäristön kehittämisen ja asukkaiden yhteistyön edistämisen puolesta toimiva yhdistys. Asukasyhdistykset järjestävät monenlaisia toimintaa ja ovat erinomainen lähivaikuttamisen areena.

Avainhenkilö

Henkilö, jolla on asemansa puolesta mahdollisuus vaikuttaa jonkin asian edistämiseen tai sitä koskevaan päätöksentekoon. Hyödyllinen silloin, kun halutaan vaikuttaa asiaan, jossa lopullinen päätöksenteko tapahtuu hyvin korkealla tasolla.

Blogi

Internetissä julkaistava päiväkirjamainen tai muuten kronologisessa järjestyksessä etenevä sivusto, jota päivitetään jopa hyvin nopeaan tahtiin. Blogien merkinnät ovat yleensä omaan elämään läheisesti liittyviä tai kirjoittajaa kiinnostavia.

Budjetti

Määrätyn, tulevan ajanjakson tulo- ja menoarvio; laskelma siitä, paljonko rahaa kunta on ajanjaksolla saamassa ja paljonko kuluttamassa. Ks. myös talousarvio.

Byrokratia

Kirjaimellisesti ”toimistojen valta”. Käytetään useimmiten kuvaamaan halventavasti virkamiesten tehottomuutta ja virkakoneistoon liittyvää paperisotaa. Kuitenkin myös tarpeellinen pitäessään mutkikkaan yhteiskunnan asioita edes jonkinlaisessa järjestyksessä.

Delegointi

Toimivallan jaon eli delegoinnin lähtökohta on se, että kunnan päätösvaltaa käyttää valtuusto. Valtuusto voi kuitenkin siirtää toimivaltaa alemmille viranomaisille johtosään-

nön määräyksillä. Delegationiratkaisut tekee siis aina valtuusto. Delegationi on mahdollista kaikissa muissa asioissa paitsi niissä, joissa päätöksentekijän lakiin otetun säännöksen mukaan on oltava valtuusto. Silloin, kun toimivaltaa voidaan delegoida, se on delegoitavissa toimielimelle tai yksittäiselle luottamushenkilölle tai viranhaltijalle. Toimivallan delegoiminen ei ole mahdollista työsopimussuhteessa olevalle henkilölle.

Delegationi perustuu aina johtosäännön määräykseen, jossa toimivaltaa voidaan delegoida suoraan alemmalle viranomaiselle. Tällöin valtuusto myös ottaa kantaa siihen, kuka on toimivallan käyttäjä. Toinen delegationitapa on "edelleen delegationi", jolloin johtosäännöstä pitää ilmetä viranomaiselle annettu lupa edelleen delegationiin, mutta viranomainen voi omalla päätöksellään lopullisesti ratkaista toimivallan käyttäjän.

Demokratia

Joko edustukselliseen tai suoraan kansanvaltaan perustuva hallitusmuoto. Demokratian perusajatuksena on, että hallintovalta nousee kansasta ja toteuttaa kansan tahtoa. Demokratia on yleensä edustuksellista eli tapahtuu jonkinlaisen kansanedustuslaitoksen välityksellä. Tämän takia äänioikeus ja säännölliset, vapaat vaalit ovat käytännön demokratian tärkeä alue. Täysin suoraa kansanvaltaa, jossa asioista päätettäisiin kansanäänestyksillä, ei liene käytetty missään.

Edustuksellinen demokratia

Hallitusmuoto, jossa kansa käyttää valtaa vaaleilla valittujen edustajiensa välityksellä.

Epäsovinnainen vaikuttaminen

Perinteisten politiikan toimintatapojen ulkopuolisin keinoin tehtävä vaikuttaminen, esim. luvattomat mutta rauhalliset mielenosoitukset, internet-kampanjat jne.

Esittelijä

Virkamies, joka on valmistellut asian, esittelee sen kokouksessa ja toimii päätösehdotuksen vastuuhenkilönä. Esittelijän ollessa esteellinen asian voi esitellä myös toimielimen puheenjohtaja. Esittelijä voi vielä kokouksessa muuttaa päätösehdotustaan.

Esityslista

Esimerkiksi lautakunnan, kaupunginhallituksen tai valtuuston kokouksessa käsiteltävien asioiden lista päätösehdotuksineen. Lista on julkisesti nähtävillä muutamia päiviä ennen kokousta.

Esteellisyys

Henkilön suhde asiaan tai asianomaisiin, joka vaarantaa puolueettomuuden yksittäisen asian käsittelyssä. Esteellisen henkilön osallistuminen asian käsittelyyn voi johtaa päätökseen kumoamiseen valituksen johdosta. Esteellisyys tarkoittaa samaa kuin jääviys.

Evaluatio

Oman tai muiden toimijoiden työn arviointi.

Foorumi

Foorumi on luonteeltaan neuvoja ja suosituksia antava, ei varsinaisia päätöksiä tekevä elin. Foorumeista mökkiläisfoorumit ovat tarkoitettu mökkiläisten osallistumista varten. Foorumin idea: hallinto tuo tärkeät asiat julkiseen pohdintaan ja kaikille tarjotaan mahdollisuus esittää mielipiteensä. Keskustelua käydään ajankohtaisista, paikallisesti tärkeistä asioista.

Globalisaatio

Päätöksentekojärjestelmien, markkinoiden ja viestimien asteittainen muuttuminen koko maailman käsittäviksi. Globalisaatio koskettaa siis paitsi taloutta, myös kulttuuria, arvoja ja tapoja. Käytännön merkitys korostuu esim. siten, että

- yksittäisessä maassa tehtävissä päätöksissä ja lainsäädännössä joudutaan ottamaan huomioon kansainvälinen taso
- poliittisessa keskustelussa maailma ymmärretään kokonaisuutena, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen
- kansojen, kielten ja kulttuurien välisiä rajoja pyritään eri tavoin madaltamaan kansainvälisen yhteistyön helpottamiseksi

Hallintokunta

Hallintokunta edustaa tiettyä toimialaa (esim. sosiaalitoimi), jonka alaisuudessa on erilaisia virastoja, palveluyksiköitä ja laitoksia (esim. päivähoitopalvelut ja vanhainkodit).

Hyvinvointivaltio

Valtio, joka turvaa kansalaisilleen laajat taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet sekä usein myös laajan julkisin (verovaroin) rahoitetun palvelutarjonnan.

Julkilausuma

Julkisuuteen saatettu mielipiteen ilmaus

Julkinen sektori

Kuntien ja valtion yhdessä muodostamat talousyksiköt, joihin luetaan lisäksi sosiaaliturvarahastot (= KELA, työttömyyskassat yms).

Jääviys

Kts. esteellisyys.

Kaksoiskuntalaisuus

Mökkiläisten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi ehdotettu järjestelmä, jossa osa kansalaisista voisi olla sekä mökkikuntansa että vakituisen asuinkuntansa asukas.

Kansalaisadressi

Kuntalaisille merkityksellisen asian puolesta kerättävä nimilista esimerkiksi aloitteen tueksi.

Kansalaisaktivismi

Yksityisten kansalaisten tai pienten kansalaisryhmien tietoista, julkista toimintaa jonkin asian muuttamiseksi.

Kansalaistottelemattomuus

Kansalaistottelemattomuus on yksittäisen lain tai määräyksen rikkomista vakaumuksen liittyvistä syistä. Kyse ei ole anarkiasta, sillä lain ja valtion yleistä auktoriteettia ei kyseenalaisteta. Kansalaistottelemattomuuteen liittyy aina arvoriitiriita. Lain rikkomisella pyritään kiinnittämään ihmisten huomio lain epäkohtiin ja sen tavoitteena on lain muuttaminen.

Kansanäänestys

Useimmiten neuvoa-antava äänestys tietystä yksittäisestä asiasta; voi olla koko Suomea koskeva eli valtakunnallinen, tai yhden kunnan tai seutukunnan aluetta koskeva eli paikallinen.

Kaupunginhallitus (kh)

Kaupunginhallitus vastaa hallinnosta ja talouden hoidosta sekä valtuuston päätösten valmistelusta, täytäntöönpanosta ja laillisuuden valvonnasta. Kaupunginhallituksen toimikausi on kaksi vuotta. Kaupunginvaltuusto valitsee kaupunginhallituksen jäsenet eri puolueiden edustajista. Jäsenillä on henkilökohtaiset varajäsenet. Kaupunginhallituksessa on puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa ja esittelijöinä toimivat kaupunginjohtajat. Kaupunginhallituksella voi olla myös jaostoja.

Kaupunginvaltuusto (kv)

Kaupunginvaltuusto vastaa kunnan taloudesta ja toiminnasta. Valtuusto on kaupungin ylin päätösvaltaa käyttävä luottamuselin. Se on osittain siirtänyt toimivaltaansa kaupunginhallitukselle, lautakunnille ja johtokunnille. Kaupunginvaltuuston toimikausi on neljä vuotta. Kunnallisvaaleilla valitaan kunnan koosta riippuva määrä valtuutettuja ja yhtä monta varavaltuutettua. Kaupunginvaltuustossa on puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa. Kaupunginvaltuusto käsittelee asiat kaupunginhallituksen esitysten pohjalta. Kokouksessa ovat mukana kaupunginjohtajat, keskushallinnon johtavia viranhaltijoita ja kutsuttuina asiantuntijaviranhaltijoita.

Kestävä kehitys

Ihmiskunnan nykyisten tarpeiden tyydyttäminen niin, että tulevilta sukupolvilta ei viellä mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeitaan; tuotteiden valmistaminen ja kuluttaminen siten, että otetaan huomioon luonnonvarojen rajallisuus, energiatuotannon vaihtoehdot jne

Kirjaamo

Kirjaamo merkitsee hallintokuntaan tulevan ja sieltä lähtevän postin virallisesti saapuneeksi (diaarinumero) ja lähteneeksi. Aloitteet on hyvä toimittaa vastaanottajataholle kirjaamon kautta.

Kokouksen julkisuus

Valtuuston kokoukset ovat julkisia, jollei kokouksessa käsitellä asiaa tai asiakirjaa, joka on lailla säädetty salassa pidettäväksi tai jollei valtuusto muuten painavan syyn vuoksi jossakin asiassa toisin päättä. Kunnan muiden toimielinten kuin valtuuston kokoukset ovat pääsääntöisesti suljettuja, mutta toimielin voi päättää pitää kokouksensa julkisena. Julkisen kokouksen pitäminen tai jonkun asian julkinen käsittely on toimielimen harkinnassa. Julkisen kokouksen järjestämisellä on merkitystä varsinkin silloin, kun käsiteltävänä olevilla asioilla on yleistä mielenkiintoa. Salassa pidettäviä asioita käsiteltäessä valtuuston tai muun toimielimen kokousta ei voida pitää julkisena tai asiaa käsitellä julkisesti.

Kokous

Aktiivinen, etukäteen sovittuja sääntöjä noudattava ja tuloksiin tähtäävä keskustelu- ja päätöksentekotilanne, jossa pyritään todellisiin päätöksiin.

Kolmas sektori

Kolmas sektori tarkoittaa niitä yhteisöjä ja toimintoja, jotka eivät ole julkisyhteisöjä tai yrityksiä. Kolmannen sektorin toiminta on kaikille avointa ja se on ainakin osittain vapaaehtoista. Toiminnalla ei tavoitella voittoa ja siitä saatava hyöty kohdistuu laajasti koko ympäröivään yhteiskuntaan eli on ns. yleishyödyllistä. Kolmannen sektorin toiminta on järjestäytyneitä ja voimassa olevien lakien ja asetusten mukaista. Tyypillisiä kolmannen sektorin toimijoita ovat: Nuorisoseurat, Urheiluseurat, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Punainen Risti jne.

Kunnalliskalenteri

Kunnalliskalenteri on opaskirja kaupungin organisaatiosta, tehtävistä ja henkilöstöstä. Se löytyy esim. kirjastoista.

Kunnanjohtaja

Jokaisessa kunnassa on oltava kuntaan virkasuhteessa oleva kunnanjohtaja. Kunnanjohtajan lakisääteisenä tehtävänä on kunnanhallituksen alaisena johtaa kunnan hallintoa, talouden hoitoa ja muuta toimintaa. Kunnanjohtajan valitsee valtuusto. Päävastuu asioiden valmistelusta ja esittelystä kunnanhallituksessa kuuluu kunnanjohtajalle. Kunnanjohtajalla on oikeus käyttää puhevaltaa kunnan puolesta. Kunnanjohtajalla on myös kunnanhallituksen ja kunnanhallituksen puheenjohtajan rinnalla oikeus ottaa tarvittaessa jokin asia kuntalain 51 §:n nojalla kunnanhallituksen käsiteltäväksi eli käyttää otto-oikeutta.

Kunnan tehtävät

Kunnan tehtävät eli kunnan toimiala jaetaan yleiseen toimialaan ja erityistoimialaan. Yleiseen toimialaan kuuluvat tehtävät, jotka kunta voi ottaa omilla päätöksillään hoidettavakseen, esim. kunnan elinkeinopolitiikka ja yritystoiminnan tukeminen. Erityistoimialaan kuuluvat tehtävät, jotka kunnan on eri lakeihin sisältyvien säännösten nojalla hoidettava. Pääosa kunnan tehtävistä perustuukin erityislainsäädäntöön. Kunnan vastuulle kuuluvat erityisesti kuntalaisten hyvinvointipalvelut.

Kunnan toimiala

Kts. kunnan tehtävät.

Kunta

Tärkein paikallisen tason hallinnollinen yksikkö. Kunnilla on Suomessa suuri päätösvalta omiin asioihinsa, minkä takia niiden rooli kansalaisten arjessa on erittäin suuri.

Kuntalaisaloite

Kuntalaisaloite on asukkaiden tai asukasryhmien laatima kirjallinen aloite. Kun kuntalaisaloitteen tekijänä on 2 % äänioikeutetuista kuntalaisista, on se käsiteltävä kuuden kuukauden kuluessa kaupunginvaltuustossa.

Kuuleminen

1) Hallintolain mukainen asianomaisen kuuleminen: Hallintolain 34 § velvoittaa viranomaisen varaamaan asianosaiselle tilaisuuden ennen asian ratkaisemista lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Hallintolain 11 §:n mukaan hallintoasiassa asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee.

2) Vapaamuotoinen kuuleminen: Kuntalaisia voidaan kuulla myös vapaamuotoisemmin. Kuntalain 27 §:n kohdassa 3 mainitut kuulemistilaisuudet eivät ole kuitenkaan hallintolain tarkoittamaa asianosaisen kuulemistilaisuudesta. Kuulemistilaisuudet voivat olla laajalle joukolle järjestettyjä yhteistilaisuuksia. Tällaiset kuulemistilaisuudet järjestetään kuntalaisten mielipiteiden kartoittamiseksi ja välittömän palautteen saamiseksi. Aiheina voivat olla mm. kouluverkkoselvitykset, kaavoitusratkaisut tai kuntaliitokset. Kyseessä on siis vapaamuotoinen kuuleminen kuntalaisten mielipiteen selvittämiseksi päätöksenteon pohjaksi.

Käyttäjädemokratia

Käyttäjädemokratialla tai käyttäjien/asiakkaiden osallistumisella viitataan erilaisiin toimintatapoihin, joita voivat olla esim. käyttäjäneuvostot tai ylipäätään toimielimet, joissa on mukana käyttäjien edustus. Myös erilaisista raadeista, paneeleista, tilaisuuksista,

joissa käyttäjiä kuullaan sekä palautteen keräämisestä, käytetään nimitystä käyttäjädemokratia. Joskus käyttäjien valinnan vapaus eri palveluyksiköiden tai -tuottajien välillä tulkitaan käyttäjädemokratiaksi.

Lapsiasiavaltuutettu ja kunnallinen lapsiasiamies

Lapsiasiavaltuutettu toimii lasten aseman ja oikeuksien vahvistamiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa yleisellä päätöksenteon ja lainsäädännön tasolla. Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen viranomainen ja toimii Suomessa sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Lapsiasiavaltuutettu ei ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita, kuten huostaanotto- tai huoltajuusasioita. Hän ei myöskään anna yksittäistapauksiin liittyviä kannanottoja. Lapsiasiavaltuutettu ei voi muuttaa toisten viranomaisten päätöksiä eikä käsittele niitä koskevia valituksia.

Suomen ensimmäinen kunnallinen lapsiasiamies aloitti työnsä Tampereella vuoden 2003 alusta.

Lautakunta (ltk)

Lautakunta vastaa ko. hallintokunnan asioista esim. sosiaalilautakunta ja sosiaalitoimi. Lautakunnan toimikausi on neljä vuotta. Lautakunnan jäsenet ja heille henkilökohtaiset varajäsenet valitsee kaupunginvaltuusto. Esittelijöinä toimivat ao. hallintokunnan esittelijä- ja asiantuntijavirkamiehet. Lautakunnan kokouksiin osallistuvat myös kaupunginhallituksen edustaja, ao. kaupunginjohtaja tai kaupunginsihteeri. Lautakuntien koko vaihtelee.

Lehdistökutsu

Joukkoviestimille lähetettävä kutsu esimerkiksi tapahtumaan, kuten seminaariin tai julkistamistilaisuuteen.

Lehdistötiedote

Joukkoviestimille lähetettävä lyhyt ilmoitus tai kirjoitus jostakin asiasta tai ilmiöstä, jolla on uutisarvoa.

Lobbaaja

Asiantuntija, jolla on edustamastaan asiasta sekä syvälinen tieto että vaikuttamiseen tarvittava suhdeverkosto.

Lobbaus

Vaikuttamista, joka perustuu avainhenkilöiden tapaamiseen ja heidän mielipiteisiinsä vaikuttamiseen.

Lobbaustaidot

Taitavan keskustelun, argumentoinnin, viestinnän ja ihmissuhdetaitojen yhdistelmä.

Luottamushenkilö

Kuntalaisten vaaleilla valitsema valtuutettu tai kaupunginvaltuuston valitsema henkilö kaupunginhallitukseen, lautakuntiin, jaostoihin, johtokuntiin tai muihin luottamustehtäviin.

Läheisyysperiaate

Eli subsidiariteettiperiaate. EU:ssa noudatettava päätöksenteon periaate, jonka mukaan päätökset pitäisi tehdä mahdollisimman lähellä ihmisten elinpiiriä. Tämä tarkoittaa esim. kuntien merkityksen korostumista ja valtakunnallisen päätöksenteon vetäytymistä vastaavasti hieman taemmas.

Lähipalvelut

Lähipalveluita käytetään toistuvasti, jopa päivittäin. Ne tarjotaan kuntalaisten lähiympäristössä, niiden piiriin on helppo hakeutua, tai ne tuodaan ihmisille kotiin. Lähipalveluiden järjestämisvastuu voi kuulua laajan väestöpohjan kuntayhtymälle tai erityisvastuualueelle. Käytännössä valtaosan lähipalveluista järjestää vähintään 20 000 asukkaan kunta tai kuntayhtymä. Lähipalveluympäristö voi suurissa kunnissa olla kaupunginosa, pienemmissä kunnissa taajama tai kylä. Lähipalveluihin kuuluvat esimerkiksi lasten päivähoito, kotipalvelut, sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan vastaanotto ja puhelinpalvelu sekä koulutoimesta perusopetus. Yksityisistä palveluista lähipalveluita ovat esimerkiksi kioskit ja lähikaupat. Internetpalvelut ovat yhä useammin osa palvelukokonaisuutta.

Maapalloistuminen

Ks. globalisaatio

Mielenosoitus

Rauhanomainen, luvanvarainen tapa ilmaista julkisesti mielipiteensä. Mielenosoitukseen ei tarvita poliisin lupaa, mutta tilaisuudesta on tehtävä poliisille ennakoilmoitus.

Nuorisovaltuusto

Vaaleilla valittava nuorten valtuusto, joka toimii kaupungin- tai kunnanvaltuuston rinnalla. Päätehtävänä tuoda nuorten toiveita ja näkemyksiä kunnan päättäjäille sekä tehdä aloitteita erilaisiksi nuorten hankkeiksi.

Oppilaskunta

Kaikki koulun (peruskoulu, lukio, ammattikoulu jne.) oppilaat kuuluvat oppilaskuntaan, jota edustaa oppilaskunnan hallitus.

Osallistaminen

Osallistaminen on osallisuuden rinnakkaismuoto, osallistumismahdollisuuksien tarjoamista kuntalaisille. Osallistaminen on ylhäältä alaspäin, hallinnosta kuntalaisille päin tapahtuvaa toimintaa

Osallisuus

Periaate, jonka mukaan kuntalaisella on voitava olla mahdollisuus sekä saada tietoa päätöksenteosta että päästä vaikuttamaan siihen. Osallisuus on liittymistä, jossa sallistuja tulee osaksi ryhmää tai toimintoa. Osallistuminen tapahtuu alhaalta, ruohonjuurelta ylöspäin, se on mahdollisuuksien hyödyntämistä eri tavoin.

Ostopalvelut

Julkisen hallinnon ostopalvelut tarkoittavat lähinnä niitä toimenpiteitä, joilla kunnat ja muut viranomaiset ostavat paitsi viranomaisten itsensä tarvitsemia palveluita, erityisesti kuntalaisten tarvitsemia palveluita silloin, kun viranomainen ei toteuta palvelua itse oman henkilökunnan voimin. Ostopalvelu voi olla lähes mikä tahansa kunnan tarjoama palvelu erilaisista toimistopalveluista erikoissairaanhoidon palveluihin. Ostopalveluina ei voida kuitenkaan toteuttaa viranomaistoimintoja, joihin liittyy julkisen vallan käyttämistä. Ostopalveluja koskevat hankinnat toteutetaan noudattaen julkisista hankinnoista annettua lakia. Vastuu palvelun järjestämisestä säilyy ostopalveluissa kuitenkin kunnalla.

Otto-oikeus

Otto-oikeudella voidaan tehty päätös ottaa uudelleen käsiteltäväksi ylempään toimielimeen. Otto-oikeutta voivat käyttää kaupunginhallitus ja lautakunnat sekä niiden puheenjohtajat, kaupunginjohtaja tai johtosäännössä määrätty kunnan viranhaltija.

Palautus

Esityslistalla olevaan asiaan halutaan lisäselvityksiä ja se palautetaan uuteen valmisteluun.

Palveluseteli

Palveluseteli on eräs vaihtoehtoinen väline toteuttaa kunnallisia palveluja. Kunta voi antaa kuntalaiselle tai muulle asiakkaalle palvelusetelin (vanhusten taksiseteli ym.), jota käyttäen hän voi hankkia tarvitsemansa palvelun valitsemaltaan palvelun tuottajalta. Kunta osallistuu kustannuksiin palvelusetelin osoittaman euromäärän mukaisesti ja asiakas maksaa tämän yli menevän osuuden omavastuuseen liittyen.

Pormestari

Pormestari on kunnan hallintoa, talouden hoitoa ja muuta toimintaa johtavana vaihtoehto kunnanjohtajalle. Pormestari on valtuuston valitsema luottamushenkilö. Pormestari toimii myös kunnanhallituksen puheenjohtajana. Pormestariksi voidaan valita myös sellainen henkilö, joka ei ole valtuutettu tai joka ei ole vaalikelpoinen kunnan luottamustoimiin. Pormestari voidaan valita enintään valtuuston toimikaudeksi. Pormestarilla on oikeus käyttää puhevaltaa kunnanhallituksen puolesta sekä saada kunnan viranomaisilta tietoja ja nähtäväkseen asiakirjoja, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. Pormestarin lisäksi kunnassa voi olla apulaispormestareita.

Puolue

Aatteellinen yhdistys, jonka tarkoitus on vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Pöydälle pano

Kun asia pyydetään pöydälle, siirtyy asian käsittely enemmistön päätöksellä samansisällöisenä seuraavaan kokoukseen. Eri toimitelmissä on erilaisia käytäntöjä siihen, riittääkö pöydälle jättämiseen yhden henkilön esitys vai tarvitaanko lisäksi kannatus.

Ryhmäkokous

Eri puolueiden epävirallinen kokous ennen varsinaista kunnanvaltuuston, -hallituksen tai lautakunnan kokousta, jossa etukäteen keskustellaan kokouksessa käsiteltävistä asioista.

Sananvapaus

Kansalaisen oikeus sekä ilmaista vapaasti mielipiteensä että saada vapaasti tietoa.

Sosiaaliasiamies

Sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuksien edistämisestä huolehtii sosiaaliasiamies. Kunnilla on vastuu järjestää sosiaaliasiamiehen palvelut. Sosiaaliasiamies voi hoitaa tehtäviään joko yhden tai useamman kunnan alueella. Sosiaaliasiamies toimii sekä julkisen että yksityisen sosiaalihuollon piirissä.

Sosiaaliasiamies toimii asiakkaan oikeuksien edistämiseksi muun muassa tiedottamalla asiakkaan oikeuksista, neuvomalla asiakasta asiakaslain soveltamiseen liittyvissä asioissa sekä avustamalla häntä muistutuksen tekemisessä kohtelustaan sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai johtavalle viranhaltijalle.

Sosiaaliasiamies seuraa asiakkaan oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä vuosittain selvityksen kunnanhallitukselle

Strategia

Strategia voidaan määrittellä organisaation toiminnan punaiseksi langaksi tai tieksi kohti määriteltäviä tavoitteita. Sanalla tarkoitetaan myös strategia-asiakirjaa.

Subsidiariteettiperiaate

Ks. läheisyysperiaate

Suhteellinen vaalitapa

Suhteellisissa vaaleissa jokainen puolue (tai muu ryhmittymä) saa sen määrän edustajia kuin mitä sen vaaleissa saama äänimäärä suhteessa muihin ryhmittymiin edellyttää. Jos esimerkiksi puolue saa annetuista äänistä 20 prosenttia, sen tulisi saada myös 20 prosenttia jaettavina olevista edustajanpaikoista. (Suhteellinen vaalitapa ei koske presidentinvaalia, jossa äänestetään vain asetettuja ehdokkaita, ei puolueita).

Suora toiminta

Pyrkimys vaikuttaa käyttämällä esineisiin tai ihmisiin kohdistuvia pakkokeinoja tai väkivaltaa

Syrjäytyminen

Jääminen yhteiskunnan tärkeimpien rakenteiden (koulutus, työpaikka, asunto, oma sosiaalinen verkosto) ulkopuolelle. Syrjäytyminen voi johtua useista syistä, ja jokaista syrjäytymistilannetta pitää tarkastella erikseen. Toisaalta syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä tiedetään, ja niitä hallitsemalla syrjäytymistä voidaan ehkäistä.

Talousarvio

Tulevan vuoden talousarviosuunnittelu käynnistyy hallintokunnissa kulumassa olevan vuoden alkupuolella. Hallintokuntien talousarvioesitykset käsitellään lautakunnissa loppukesästä. Alkusuksystä hallintokuntien esitykset tulevat suunnitteluosastolle valmisteluun. Kaupunginhallituksen käsittelyn jälkeen kaupunginvaltuusto hyväksyy talousarvion loppuvuodesta.

Tiedoksi antaminen

Päätös tiedotetaan esim. pöytäkirjaotteella aina aloitteenlaatijalle ja muille asianosaisille.

Tietoyhteiskunta

Yhteiskuntamalli, jossa elinkeinoelämä ja viestintä perustuvat tietotekniikan sovelluksiin

Tilaaaja-tuottajatoimintatapa

Tilaaaja-tuottaja-toimintatavalla tarkoitetaan julkisten palvelujen tuotannon organisoimista siten, että palvelun tilaajan ja tuottajan roolit erotetaan toisistaan. Tilaajana toimii julkinen taho (esim. kunta, yhteistoiminta-alue). Tuottajana voi toimia joko kunnan oma tai sen ulkopuolinen organisaatio. Ns. sisäisessä tilaaaja-tuottajatavassa tilaaaja ja tuottaja ovat molemmat saman kunnan organisaatiossa. Esimerkkejä tällaisesta ovat mm. sopimusohjaus ja tulossopimusmalli. Ns. ulkoisessa tilaaaja-tuottajatavassa kunta toimii tilaajana. Tuottajina toimivat joko kunnalliset osakeyhtiöt, kuntayhtymät, toiset kunnat, yritykset tai kolmas sektori.

Ulkoistaminen

Kunnallispoliittinen linjaus (strateginen päätös), jolla kunta tai muu julkishallinnon viranomaisen luopuu joidenkin tehtävien omatoimisesta tuotannosta ja siirtää osan käytännön palvelu- tai muista tehtävistään vastaisuudessa yksityisten yritysten tai ns. kolmannen sektorin toimijoiden hoidettavaksi. Käytännössä tämä tapahtuu ostopalveluiden muodossa. Ulkoistaminen voi kohdistua sekä kunnan lakisääteisiin että vapaaehtoisesti hoidettavakseen ottamiin tehtäviin. Lakisääteisten kohdalla kunnalla on ns. järjestämistä vastuu eli kunnan tulee huolehtia siitä, että laissa määrätty tehtävät tulevat

hoidetuiksi. Tavanomaisesta hankintatoimesta ulkoistamissopimukset eroavat usein siinä, että ulkoistamisessa palvelun tarjoaja kytketään usein tiiviimmin osaksi ostajan toimintaprosesseja mm. antamalla tietoa ostajan toiminnasta ja menetelmistä.

Valmistelija

Ks. Esittelijä

Valmistelu

Päätettäväksi tulevien asioiden valmistaminen äänestystä tai muuta päätöksentekoa varten.

Valtuustoryhmä

Valtuustoryhmät koostuvat puolueen paikallisen hallinnon (esim. kunnallisjärjestön) edustajista, puolueen kaupunginvaltuutetuista ja varavaltuutetuista. Käytännössä eri puolueilla on erilaisia kokoonpanoja.

Verkkodemokratia

Kansalaisten liittäminen päätöksentekoprosessiin internetiä ja/tai muita tietoverkkoja käyttämällä.

Viranhaltija

Kuntaan virkasuhteessa oleva henkilö, joka toimivaltansa rajoissa tekee päätöksiä.

Vuorovaikutustaito

Kyky toimia viestintätilanteessa vastapuolen ja tilannetekijät huomioivalla tavalla.

Yhdistys

Rekisteröity yhteisö, joka pyrkii ilmoittamiinsa päämääriin laillisin keinoin.

Yksityistäminen

Kunnallispoliittinen päätös, jolla kunta luopuu kokonaan (vaiheittain tai yhdellä kertaa) jostain palvelun tai toiminnan tuottamisesta tai järjestämisestä (esim. siivoustoiminta ja kiinteistöhoito) jättäen sen yksityisten kaupallisten markkinoiden hoidettavaksi. Kunta ei voi yksityistää sille lailla määritettyjä tehtäviä. Yksityistämisen jälkeen kunnalla ei ole enää vastuuta kyseessä olevasta toiminnasta. Yksityistäminen voi tapahtua mm. myymällä toimintaa hoitavan yhtiön koko osakekanta halukkaille yksityisen sektorin toimijoille. Esimerkkinä voidaan mainita kuntien omistamien sähköyhtiöiden osakekannan myyntitapaukset.

Äänioikeus

18 vuotta täyttäneen oikeus paitsi äänestää vaaleissa, myös asettua niissä ehdokkaaksi; tapa jakaa kansalle kuuluvaa valtaa demokraattisessa yhteiskunnassa.

Lähteet ja kirjoittajat

- Aaltonen, Kimmo (toim.) (2007): Nuorisolakiopas. Tietosanoma Oy, Helsinki.
- Barnes, James (2000): Lobbying as a Tool. Esitelmä ”Where To Start in Eastern Europe” -Workshopissa. Praha 20.-22.9.2000.
- Brommels, Maria & Ylönen, Jorma (2002): Voidaanko demokratiaa mitata? Praksis nro 3. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Bruun von, Santtu (2005). Kuntien tulevaisuus: Kuntajohdon ja asiantuntijoiden näkemyksiä kuntien tulevaisuudesta. Acta nro 179. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Harjula, Heikki & Prättälä, Kari (2004): Kuntalaki. Taustat ja tulkinat. Talentum Media Oy, Jyväskylä.
- Harjula, Heikki, Lundström, Ilona, Kirvelä, Torsti, Majoinen, Kaja & Myllyntaus, Oiva (2004): Toimiva Kunta. Kuntakoulutus Oy, Sipoo.
- Helander, Voitto (1998): Kolmas sektori. Gaudeamus, Saarijärvi.
- Jokainen voi vaikuttaa - vuorovaikutuksella valtaa ja vastuuta kunnassa! Suomen Kuntaliitto (1998)
- Laurilehto, Salla (2000): Aktiivisen kuntalaisen opas. Vihreä Sivistys- ja Opintokeskus, Lahti.
- Lehtonen, Timo & Rantonen, Irma (1995): Kansalaistoiminta. Peruskurssi.
- Leskinen, Antti, Paldanius, Jari & Tulkki, Katri (1998): Kun haluat vaikuttaa. Osallistu elinympäristösi suunnitteluun. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Manninen, Tero (toim.) (2007): PARAS demokratia – kohti kansanvaltaista uudistusta ja elävää lähidemokratiaa. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Oulasvirta, Lasse & Brannkärr, Christer (2001): Toimiva Kunta. Kuntakoulutus Oy, Vantaa.
- Pekola-Sjöblom, Marianne, Helander, Voitto, Sjöblom, Stefan (2006): Kuntalainen – Kansalainen. Acta nro 182. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Pikkala, Sari (2006): Kunta kuntalaisosallistumisen edistäjänä. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Surakka, Tarja (2006): Kohti parempia palavereja. Teoksessa Tarja Surakka (toim.). Työyhteisön palaverit – yhdessä tavoitteisiin. Edita Publishing Oy, Helsinki.
- Sutela, Marja (2002): Suoraa ja edustuksellista demokratiaa. Teoksessa Kirsi Korhonen ja Toni Tiala (toim.). Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäasiainministeriö ja Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Taloustieto ry (1989): Taloustiedon taloussanasto. 4. uudistettu painos. Helsinki.
- Tammilehto, Olli (1989): Kun edustajat eivät riitä. Kansalaistoiminnan opas.
- Tyry-Salo, Satu (toim.) (2004): Kunnan viestintä. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Virnes, Eeva-Liisa & Häkkinen, Hannele (2002): Vanhusneuvostot Suomessa ja eräissä muissa maissa. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

<http://www.vaalit.fi/14715.htm>